

**Program usuwania wyrobów zawierających azbest
dla Gminy Mogielnica
na lata 2013 – 2032**

MERITUM
COMPETENCE

Program sfinansowany ze środków Ministerstwa Gospodarki

Praca wykonana pod kierownictwem

Krzysztofa Pietrzaka

Skład zespołu:

- Ewa Żukowska

- Justyna Konarzewska

- Piotr Grędziński

Spis treści

1. Wprowadzenie	6
2. Cel i zadania programu	8
3. Charakterystyka azbestu	9
4. Szkodliwość azbestu dla zdrowia ludzkiego.....	13
5. Uwarunkowania prawne użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest.....	18
6. Zasady bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest.....	22
6.1. Obowiązki właścicieli nieruchomości, na których znajduje się azbest	22
6.2. Zasady bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest oraz obowiązki firm usuwających wyroby zawierające azbest	26
7. Gospodarowanie odpadami w postaci wyrobów zawierających azbest.....	32
8. Informacje o gminie	37
9. Informacje o ilości i stanie wyrobów zawierających azbestowych na terenie gminy Mogielnica.....	39
10. Harmonogram usuwania azbestu	50
11. Szacunkowy koszt usunięcia wyrobów zawierających azbest	53
12. Monitoring realizacji Programu na podstawie wskaźników	60
13. Finansowanie demontażu, transportu i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest	62
14. Analiza wpływu Programu na środowisko i zdrowie człowieka	81
15. Literatura	91
16. Załączniki:	92
Załącz. 1. Pełny wykaz aktów prawnych dotyczących problematyki azbestowej	92
Załącz. 2. Informacja o wyrobach zawierających azbest	98

Załącznik 3. Ocena stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest	99
Załącznik 4. Źródła finansowania usuwania wyrobów zawierających azbest oraz możliwości pozyskania środków finansowych na edukację ekologiczną dot. azbestu i zagrożeń z nim związanych na terenie województwa mazowieckiego	103
Załącznik 5. Lista firm z województwa mazowieckiego wykonujących prace związane z wyrobami zawierającymi azbest.....	118
Załącznik 6. Wzór raportu z monitoringu Programu usuwania azbestu.....	123

1. Wprowadzenie

Azbest ze względu na swoje charakterystyczne właściwości znalazł szerokie zastosowanie w różnych gałęziach gospodarki, głównie w latach siedemdziesiątych. Użytkowany był przeważnie w branży budowlanej w formie płyt azbestowo-cementowych stosowanych jako okładziny elewacyjne budynków mieszkalnych oraz pokrycia dachowe. Wieloletnie badania wykazujące negatywny wpływ produkcji i stosowania wyrobów zawierających azbest na środowisko i zdrowie ludzi spowodowały że od lat osiemdziesiątych, ograniczono stosowanie azbestu w gospodarce.

Zainteresowanie poziomami stężenia włókien azbestu w powietrzu wynika z faktu, że narażenie zdrowotne na pył azbestu, jest czynnikiem wywołującym m.in. azbestozę, raka płuc czy międzybłoniaki. W problematyce zanieczyszczenia powietrza włóknami azbestu jest wskazanie na różnice dotyczące typu włókien. Cechy takie jak typ włókien, ich długość, a także wielkość stężenia występującego w narażeniu środowiskowym i zawodowym mają bardzo duży wpływ na aktywność biologiczną pyłu oraz właściwości rakotwórcze.

Skutkiem wprowadzenia w 1997 roku regulacji zakazujących użytkowania azbestu było opracowanie w 2002 roku ogólnopolskiego „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski”, którego celem było oczyszczenie kraju z azbestu do roku 2032. W roku 2009 ww. dokument został uaktualniony w postaci „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032”

(zwanym dalej POKzA). Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 lipca 2009 (Uchwała Nr 122/2009 z dnia 14 lipca 2009 roku w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program Oczyszczania Kraju z Azbestu 2009-2032 zmieniona uchwałą nr 39/2010 z 15 marca 2010 r.) jednostki samorządu terytorialnego zostały zobligowane do opracowania Programów usuwania wyrobów zawierających azbest, które są dokumentami wspomagającymi i zawierającymi zaplanowane działania w skali gminy w zakresie usuwania azbestu.

Program opracowany do usuwania wyrobów zawierających azbest dla Gminy Mogielnica na lata 2013 - 2032 (zwany dalej Programem), oraz poprzedzająca go inwentaryzacja, daje możliwość oszacowania występujących na terenie gminy wyrobów azbestowych, zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym (stan wyrobów). Utrzymuje dotychczasowe cele i określa nowe zadania niezbędne do oczyszczenia kraju z azbestu. Program wskazuje również na możliwości finansowe wspierania tych zadań, oraz przedstawia społeczeństwu zagrożenie wywołane niewłaściwym postępowaniem z wyrobami azbestowymi.

Niniejszy dokument, wykonany na zlecenie Gminy Mogielnica, stanowi element realizacji harmonogramu stopniowego usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu kraju zapisanego w POKzA na szczeblu lokalnym – terytorium Gminy Mogielnica.

Do opracowania *Programu* posłużyły wyniki inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest wykonanej w 2013 roku na terenie gminy.

2. Cel i zadania programu

Program usuwania azbestu jest rozwinięciem i uszczegółowieniem realizacji wcześniej uchwalonych programów ochrony środowiska i gospodarki odpadami. Nadrzędnym celem Programu Usuwania Azbestu na terenie gminy Mogielnica jest doprowadzenie do stopniowej eliminacji wyrobów zawierających azbest z terenu całej gminy oraz ich bezpieczne składowanie i prawidłowe unieszkodliwienie.

Program zakłada realizację poniższych zadań:

1. Inwentaryzację i aktualizację bazy danych o lokalizacji istniejących wyrobów zawierających azbest;
2. Analizę wyników inwentaryzacji oraz opracowanie harmonogramu stopniowego usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Mogielnica
3. Edukację mieszkańców w zakresie szkodliwości azbestu dla zdrowia człowieka;
4. Zapoznanie mieszkańców z procedurami postępowania z wyrobami zawierającymi azbest oraz bezpiecznego ich usuwania oraz unieszkodliwiania;
5. Zapoznanie i pomoc mieszkańcom gminy w pozyskiwaniu środków finansowych na zadania związane z usuwaniem azbestu i wyrobów zawierających azbest;
6. Oczyszczenie terenów gminy i innych terenów publicznych z odpadów azbestowych oraz odbiór odpadów azbestowych z nieruchomości osób fizycznych i innych;
7. Podjęcie działań w kierunku pozyskania funduszy ze źródeł zewnętrznych na realizację Programu;
8. Przeznaczenie części środków finansowych z budżetu Gminy na realizację Programu;
9. Usunięcie wyrobów zawierających azbest z obiektów użyteczności publicznej i innych będących własnością Gminy;
10. Eliminację „dzikich” wysypisk z odpadami zawierającymi azbest;
11. Bieżący monitoring realizacji Programu i okresowe raportowanie jego realizacji władzom samorządowym oraz mieszkańcom;
12. Okresową weryfikację i aktualizację Programu.

3. Charakterystyka azbestu

Azbest jest nazwą handlową włóknistych minerałów z grupy serpentynu oraz amfibolu. To minerały włókniste, które pod względem chemicznym są uwodnionymi krzemianami różnych metali. Materiał ten był wykorzystany w budownictwie i innych gałęziach gospodarki dzięki swoim nadzwyczajnym właściwościom fizycznym i chemicznym, tj. odporność na bardzo wysokie temperatury, odporność na działanie chemikaliów, kwasów, zasad, wody morskiej.

Azbest znany był już przed naszą erą, choć wykorzystywany był w niewielkim stopniu. Starożytni Grecy stosowali go dość powszechnie do wyrobu wielu przedmiotów codziennego użytku, m.in. knotów w lampach oliwnych, czy różnego rodzaju tkanin. Surowcem stosowanym na skalę przemysłową stał się dopiero w XX wieku i znalazł zastosowanie w ponad 1 tys. technologii i ok. 3 tys. rodzajów wyrobów. Około 80 % ogółu sprowadzanego do Polski azbestu zostało wykorzystane do produkcji wyrobów azbestowo-cementowych. Najpopularniejsze wyroby zawierające azbest to płyty azbestowo-cementowe stosowane jako okładziny elewacyjne budynków mieszkalnych oraz pokrycia dachowe (eternit).

Charakterystyczną cechą morfologiczną naturalnie występujących minerałów azbestowych jest równoległa budowa włókien. W zależności z jakim metalem krzemiany tworzą związek, wyróżnia się kilka typów azbestu o różnej budowie i długości włókien oraz szkodliwości dla zdrowia:

- ❖ **serpentynity** - należą do nich: antygoryt, lizardyt i chryzotyl (azbest o najdłuższych włóknach i najszerszym zastosowaniu);
- ❖ **amfibole** - w skład tej grupy wchodzi bardzo wiele minerałów, a ich główne formy włókniste to: amozyt, krokidolit, azbest antofylitowy, termolitowy i aktynolitowy.

Poszczególne minerały różnią się składem chemicznym i właściwościami fizycznymi, co przekłada się na różnorodną budowę i długość włókien, a także na odmienne właściwości chorobotwórcze. Największe znaczenie w przemyśle (około 95%) odegrał azbest biały (rzadziej zielony), czyli chryzotylowy (o dłuższych włóknach), następnie -azbest niebieski (krokidolit) i azbest brązowy (amozyt).

Niezwykłe szerokie zastosowanie azbestu w wielu różnych gałęziach gospodarki, takich jak budownictwo, energetyka, transport, czy przemysł chemiczny było możliwe **dzięki jego unikalnym i cennym właściwościom**. Spośród nich do najistotniejszych należą:

- ❖ wysoka wytrzymałość mechaniczna (wytrzymałość na rozciąganie, elastyczność);
- ❖ odporność na bardzo wysokie temperatury (temperatura topnienia chryzotyłu wynosi 1500-1550°C, amfiboli 930-1150°C);
- ❖ odporność na działanie chemikaliów, kwasów, zasad, wody morskiej;
- ❖ łatwość łączenia się z innymi materiałami (cement, tworzywa sztuczne);
- ❖ dobre właściwości sorpcyjne;
- ❖ niskie przewodnictwo cieplne i elektryczne;
- ❖ możliwość przędzenia włókien.

Klasyfikację wyrobów zawierających azbest przeprowadza się na podstawie trzech kryteriów:

- ❖ zawartości azbestu;
- ❖ stosowaniu spoiwa;
- ❖ gęstości objętościowej wyrobu.

Wyroby zawierające azbest dzielimy na dwie klasy:

Klasa I to wyroby o gęstości objętościowej mniejszej od 1000 kg/m³ definiowane jako „miękkie”, zawierające powyżej 20% (do 100%) azbestu; podatne na uszkodzenia mechaniczne, przez co uwalniają duże ilości włókien azbestowych do otoczenia; stosowane w wyrobach tekstylnych w celach ochronnych oraz jako koce gaśnicze, szczeliwa plecione, tektury uszczelkowe, m.in. w sprzęcie AGD, płytki PCV oraz materiały i wykładziny cierne.

Do **klasy II** należą wyroby o gęstości objętościowej powyżej 1000 kg/m³ definiowane jako „twarde”, zawierające poniżej 20% azbestu. Włókna są ze sobą mocno związane, więc w przypadku mechanicznego uszkodzenia emisja azbestu do otoczenia jest niewielka. Zagrożenie dla środowiska i zdrowia ludzi stwarza obróbka tych wyrobów (cięcie, wiercenie otworów) oraz rozbijanie w wyniku zrzucania z wysokości w trakcie prac remontowych.

Najczęściej w Polsce stosowanymi wyrobami z tej klasy są płyty azbestowo-cementowe faliste i płyty azbestowo-cementowe typu „karo” stosowane jako pokrycia dachowe oraz płyty płaskie wykorzystywane jako elewacje w budownictwie wielokondygnacyjnym. W mniejszych ilościach produkowane i stosowane były rury azbestowo - cementowe służące do wykonywania instalacji wodociągowych i kanalizacyjnych oraz w budownictwie jako przewody kominowe i zsypowe.

W Polsce azbest stosowano w produkcji następujących grup wyrobów:

Budownictwo:

- ❖ Eternit, czyli płyty faliste azbestowo – cementowe o zawartości 10-13% azbestu;
- ❖ Płyty prasowane – płaskie;
- ❖ Płyty KARO- dachowe pokrycia lub elewacje;
- ❖ Rury azbestowo – cementowe wysokociśnieniowe (krokidolit) i kanalizacyjne;
- ❖ Kształtki azbestowo – cementowe;
- ❖ Elementy wielkowymiarowe (płyty azbestowo – cementowe płaskie), stosowane w budownictwie ogólnym i przemysłowym;

Energetyka:

- ❖ Kominy o dużej wysokości (dylatacje wypełnione sznurem azbestowym);
- ❖ Chłodnie kominowe (płyty azbestowo – cementowe); wentylatorowe (w obudowie wewnętrznej);
- ❖ Rury odprowadzające parę itp.

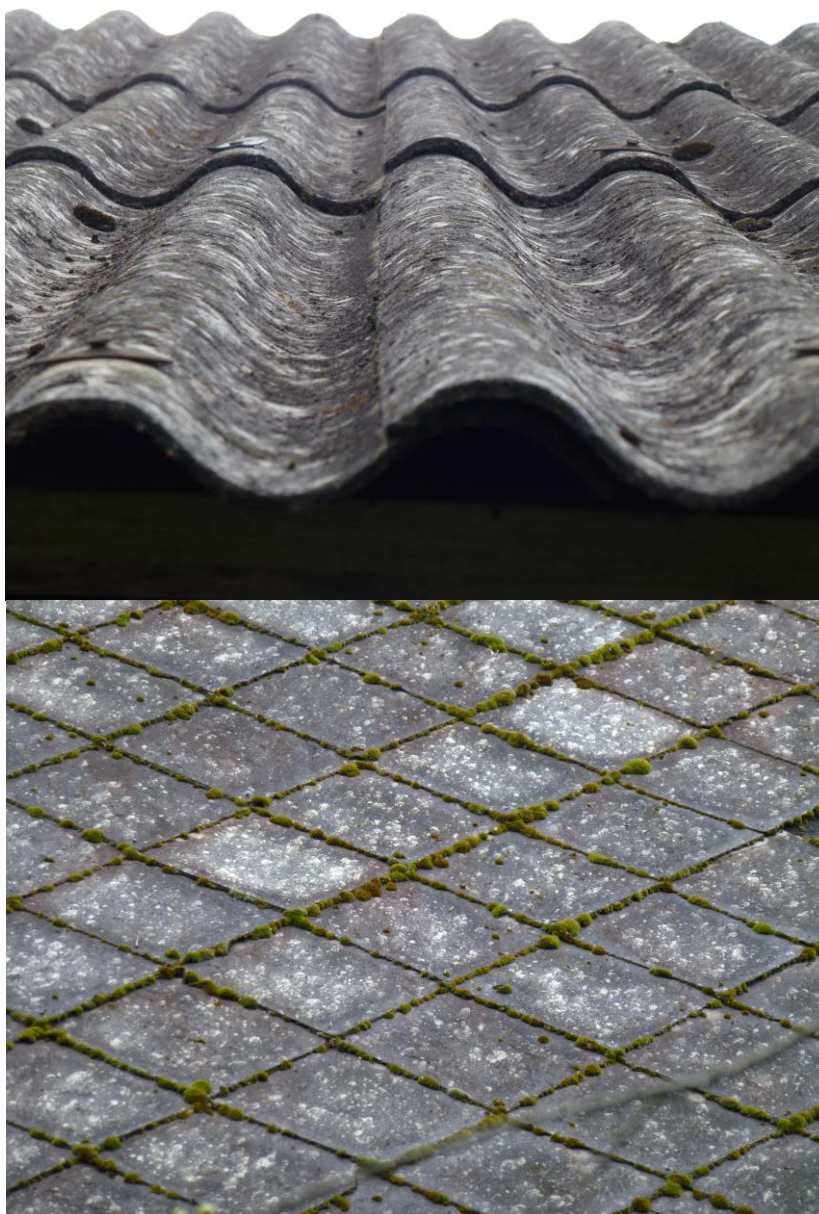
Transport:

- ❖ Termoizolacja i izolacja elektrycznych urządzeń grzewczych w elektrowozach;
- ❖ Termoizolacja silników pojazdów mechanicznych;

Przemysł chemiczny:

- ❖ Przepony stosowane w elektrolitycznej produkcji chloru.

Dominującymi ilościowo rodzajami wyrobów azbestowo-cementowych były pokrycia dachowe faliste (w około 90%). W mniejszej ilości (w około 10%), szczególnie w południowej Polsce, stosowane były płaskie płyty azbestowo-cementowe prasowane, tzw. „karo” (romboidalne).

Rys.1. Najpopularniejsze w Polsce wyroby azbestowo – cementowe: płyty faliste oraz „karo”

W czasie trwania remontów, modernizacji czy po prostu zużycia wyroby azbestowe są usuwane i stają się odpadem niebezpiecznym. Odpady azbestowe pochodzą głównie z wymiany płyt na dachach i elewacjach, likwidacje azbestowo-cementowych kształtek z kanałów wentylacyjnych i dymowych w najróżniejszych rodzajach budynków, oraz prace remontowe lub modernizacje wymienników ciepła itd.

4. Szkodliwość azbestu dla zdrowia ludzkiego

Azbest od 1997 roku figuruje w wykazie niebezpiecznych substancji chemicznych stanowiącym załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 21 sierpnia 1997 r. w *sprawie substancji chemicznych stwarzających zagrożenie dla zdrowia lub życia* (Dz. U. z 1997 r. Nr 105, poz. 671). jako substancja o udowodnionym działaniu rakotwórczym, stanowiąca zagrożenie zdrowia w następstwie narażenia na długotrwałe oddziaływanie na drogi oddechowe.

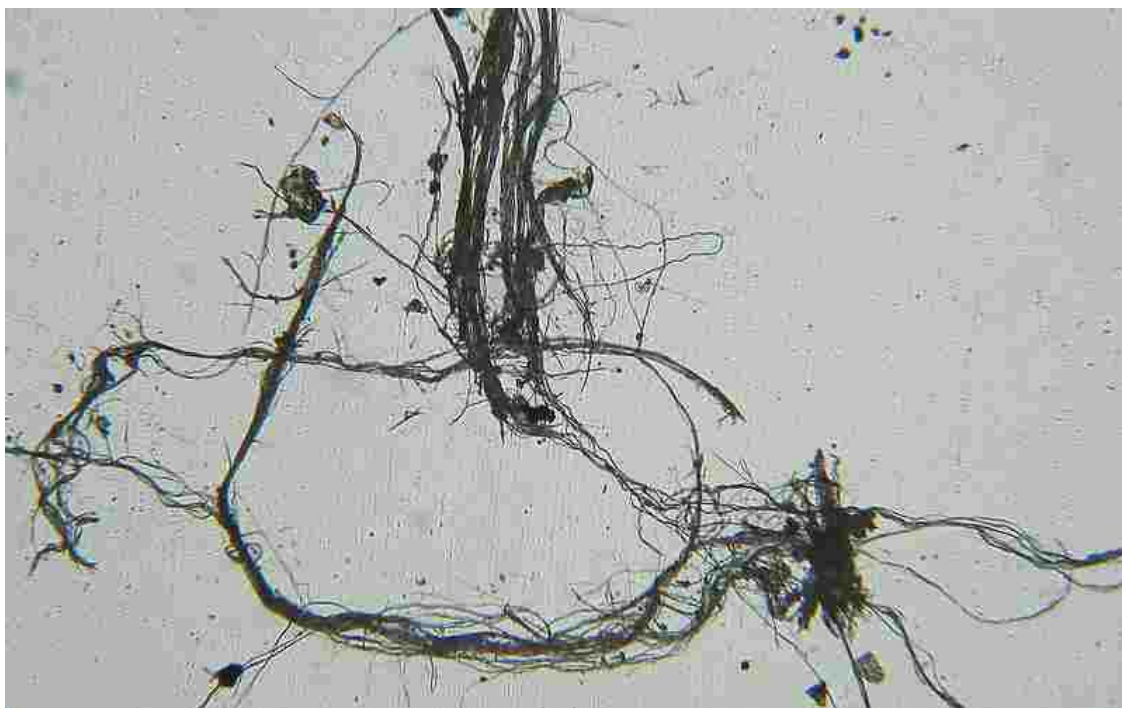
Biologiczna agresywność pyłu azbestowego jest związana ze stopniem penetracji i ilością włókien w dolnej części układu oddechowego. Proces ten zależy od fizycznych i aerodynamicznych cech włókien. Na występowanie i typ patologii wpływają rodzaj azbestu, wymiary i kształt włókien (szczególnie średnica, długość odgrywa mniejszą rolę), stężenie włókien, czas trwania narażenia, a więc kumulowana dawka pyłu azbestu w ciągu całego życia, określana iloczynem średniego stężenia pyłu i czasu trwania ekspozycji oraz efektywność biologicznych mechanizmów oczyszczania układu oddechowego.

Niebezpieczeństwo dla zdrowia ludzi związane jest z długotrwałą ekspozycją na pył azbestowy, który osiadając w płucach powoduje różne schorzenia: pylicę azbestową (azbestozę), łagodne zmiany opłucne, przewlekłe zapalenie oskrzeli, międzybłoniaka opłucnej i otrzewnej oraz raka płuc. Wielkość i gęstość ziaren decyduje bezpośrednio o szybkości osiadania pyłu zawieszonego w powietrzu oraz o trwałości aerozolu i o masie substancji wprowadzanej do płuc. Szkodliwość poszczególnych włókien zależy od ich wielkości:

- ❖ **Włókna o większych i najmniejszych rozmiarach** nie są szczególnie szkodliwe, gdyż większe ($>7\mu\text{m}$), osiadające w górnych drogach oddechowych zostają usunięte przez

rzęski (podczas kaszlu lub kichania), zaś te o bardzo małych rozmiarach są „pochłaniane” przez komórki układu odpornościowego (makrofagi) i wykrztuszane.

- ❖ **Najgroźniejsze są tzw. cząstki respirabilne**, czyli włókna o długości 1 do 10 μm i bardzo cienkie o średnicy do 0,1 μm , które wbijają się w płuca. Najłatwiej przenoszone są włókna cienkie o średnicy poniżej 3 μm . Odkładają się one w końcowych odcinkach dróg oddechowych, podczas, gdy włókna grube, o średnicy powyżej 5 μm , zatrzymują się w górnej części układu oddechowego. Skręcone włókna chryzotylu o dużej średnicy mają tendencję do zatrzymywania się wyżej niż igłowate włókna azbestów amfibolowych, z łatwością przenikające do obrzeży płuc. Na **rys.2** przedstawiono włókna azbestu w eternicie widoczne pod mikroskopem optycznym. W **Tab. 1.** przedstawiono główne przyczyny uwalniania włókien z wyrobów azbestowych.

**Rys. 2. Włókna azbestu zawarte w eternicie:
widok pod mikroskopem optycznym w świetle przechodzącym**

Tab.1. Przyczyny uwalniania włókien z wyrobów azbestowych

PRZYCZYNA	CHARAKTERYSTYKA
Korozja wyrobów zawierających azbest	Wyroby azbestowo-cementowe zwane „eternitem” (zawierające od 9,5% - 12,5% czystego azbestu) ulegają korozji przeciętnie po 30 latach użytkowania. Po osiągnięciu wieku technologicznego z wyrobów tych rozpoczyna się „samoistne” pylenie włókien azbestu. W niektórych przypadkach stan ten może wystąpić wcześniej lub później. Dodatkowym źródłem emisji tych włókien są wyroby z odłamanymi częściami, bądź całkowicie popękane. Kolejnym powodem zwiększenia emisji włókien do powietrza atmosferycznego jest korozja biologiczna, czyli obecność glonów i mchów na powierzchni płyty eternitowej. Zabezpieczenie przed korozją odbywa się poprzez pokrycie wyrobów lub powierzchni zawierających azbest szczelną powłoką z głęboko penetrujących środków wiążących azbest, posiadających odpowiednią aprobatę techniczną.
Uszkodzenia wyrobów zawierających azbest (łamanie, kruszenie, cięcie, szlifowanie itp.)	<i>Powodowane przez nieumiejętne użytkowanie, nieprawidłowy demontaż lub czynniki atmosferyczne (wiatr, grad):</i> Największym i najczęściej spotykanym zagrożeniem są tutaj wszelkie prace związane z wyrobami azbestowymi. Dlatego tak istotne znaczenie ma w tym przypadku zasada obniżania emisji pylenia: przez nawilżanie wyrobu przed oraz w trakcie demontażu, zaniechanie w miarę możliwości obróbki i destrukcji mechanicznej demontowanego wyrobu, nie posługiwanie się narzędziami napędzanymi elektrycznie (np. piły, wiertarki), wyzwalającymi znaczną emisję, ale narzędziami ręcznymi - najlepiej wolnoobrotowymi o specjalnie wyprofilowanych ostrzach, zaopatrzonych w odsysanie pyłu i przeznaczonych dla obróbki wyrobów azbestowych. Podczas prac wymagana jest staranność i dokładność wszelkich czynności, wykonywanie ich według z góry przygotowanego planu

PRZYCZYNA	CHARAKTERYSTYKA
Nieprawidłowe obchodzenie się z usuniętymi wyrobami zawierającymi azbest (odpadami azbestowymi)	Nieprawidłowy transport – podobnie jak demontaż przez nieprzeszkolonych i nieuprawnionych pracowników – oraz wyrzucanie odpadów azbestowych na tzw. „dzikie wysypiska” to niestety jeszcze częste przypadki stwarzające poważne zagrożenie pylenia włókien azbestowych. Zdarzają się też przykłady powtórnego wykorzystania usuniętych już wyrobów azbestowych, które powinny trafić na składowisko odpadów azbestowych. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że od stycznia 2005 r. wymienione powyżej praktyki podlegają sankcjom karnym z mocy przepisów Kodeksu Karnego i są zagrożone oprócz grzywny, karą pozbawienia wolności do lat 3.
Emisja z eksploatowanych wyrobów zawierających azbest (np. wykładziny cierne w przemyśle samochodowym)	Stosowanie wyrobów azbestowych jest zakazane w Polsce od 1997 roku. Niestety zdarza się jeszcze, że w niektórych gałęziach przemysłu używa się starych części i urządzeń zawierających azbest (np. klocki hamulcowe w starych samochodach).

Cechą szczególną azbestu jest to, że włókna gromadzą się i pozostają w tkance płucnej w ciągu całego życia powodując po wielu, czasem kilkudziesięciu, latach zmiany różne zmiany chorobowe. Pojawianie się patologii będących następstwem ekspozycji na pył azbestu jest zależne od rodzaju ekspozycji. W narażeniu na pył azbestu wyróżnia się ekspozycje:

- ❖ **zawodową** (związana z pracą w warunkach narażenia na pył azbestu);
- ❖ **parazawodową** (dotyczy mieszkańców terenów sąsiadujących z kopalniami i zakładami przetwarzającymi azbest oraz rodzin pracowników tych zakładów);
- ❖ **środowiskową** (populacji generalnej), związaną z występowaniem azbestu w powietrzu atmosferycznym, wodzie pitnej i artykułach spożywczych

Różnią się one w sposób istotny wielkością stężeń włókien, ich rozmiarami, długością trwania narażenia, a co za tym idzie skutkami dla zdrowia i rozmiarem ryzyka wystąpienia określonych nowotworów złośliwych.

Narażenie zawodowe na pył azbestu może być przyczyną kilku schorzeń:

- ❖ **azbestozy** (pylicy azbestowej) - jest to zwłóknienie tkanki płucnej, będące nieuleczalną chorobą zawodową występującą u osób narażonych na długotrwałe narażenie na wysokie stężenia pyłu azbestowego prowadzącą do niewydolności oddechowej;
- ❖ **łagodnych zmian opłucnowych** - występujących pod postacią zgrubień, blaszek lub blizn będących skutkiem zwłóknienia tkanki płucnej;
- ❖ **rak płuca** – najczęściej występujący nowotwór złośliwy powodowany przez azbest;
- ❖ **rak oskrzela, międzybłoniak opłucnej** – rzadko występujący nowotwór złośliwy spowodowany długotrwałym narażeniem nawet na nie duże stężenia włókien azbestu;
- ❖ **przewlekłe obturacyjne zapalenie oskrzeli.**

Najbardziej niebezpieczny pod względem zdrowotnym jest **azbest niebieski (krocidolit)** zawierający około 16 % włókien respirabilnych. Zwiększenie osiadania pyłów w płucach zachodzi w stanach chorobowych dróg oddechowych, a także przy oddychaniu suchym powietrzem, gdyż niska wilgotność sprzyja wysychaniu błon śluzowych. Również palenie tytoniu zwiększa niebezpieczeństwo zachorowania u osób narażonych na działanie pyłów azbestowych.

Doniesienia kliniczne i epidemiologiczne sugerują, że z azbestem może być również związane występowanie innych nowotworów: krtani, żołądka i jelit, trzustki, jajnika oraz chłoniaków. Długie okresy między pierwszym narażeniem a pojawieniem się patologii – zwłaszcza nowotworów – oznaczają, że aktualnie wykrywane skutki odnoszą się do ekspozycji na pył azbestu mającej miejsce 20-40 lat temu.

5. Uwarunkowania prawne użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest

Problematyka dotycząca wyrobów azbestowych w polskich przepisach prawnych pojawia się na dwóch podstawowych płaszczyznach:

- ❖ Przepisy dotyczące samych wyrobów zawierających azbest, ich prawidłowego i bezpiecznego użytkowania,
- ❖ Przepisy dotyczące odpadów azbestowych, ich właściwej klasyfikacji i właściwego gospodarowania tymi odpadami.

W **tab. 2** oraz **tab. 3** przedstawiono najważniejsze krajowe ustawy i rozporządzenia dotyczące omawianej problematyki.

Tab. 2. Polskie ustawy dotyczące problematyki azbestu

Ustawa	Podstawowe zapisy dotyczące azbestu
Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. z 2004 r. Nr 3, poz. 20 z późn. zm.)	Ustawa zakazała ❖ wprowadzania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej azbestu i wyrobów zawierających azbest, ❖ produkcji wyrobów zawierających azbest oraz ❖ obrotu azbestem i wyrobami zawierającymi azbest, co spowodowało zamknięcie okresu stosowania wyrobów zawierających azbest w Polsce. Pozostał natomiast problem sukcesywnego usuwania zużytych wyrobów w sposób nie zagrażający zdrowiu ludzi i zanieczyszczaniu środowiska. Ustawa określa uprawnienia pracowników pracujących przy produkcji azbestu lub wyrobów zawierających azbest.
Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 o odpadach (tekst jednolity: Dz. U. z 2013 r. nr 0, poz. 21)	Ustawa określa: ❖ zasady postępowania z odpadami w sposób zapewniający ochronę życia i zdrowia ludzi oraz ❖ ochronę środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, a w szczególności zasady zapobiegania powstawaniu odpadów i ich negatywnego oddziaływania na środowisko, a także odzysku lub unieszkodliwiania odpadów. W ustawie określone są obowiązki wytwórców i posiadaczy odpadów, w tym odpadów niebezpiecznych. Ustawa reguluje

Ustawa	Podstawowe zapisy dotyczące azbestu
	całokształt spraw administracyjnych, związanych z postępowaniem przy zbieraniu, transporcie, odzysku i unieszkodliwianiu, w tym składowaniu odpadów, a także wymagań technicznych i organizacyjnych dotyczących składowisk odpadów.
Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. <i>Prawo o ruchu drogowym</i> (tekst jednolity: Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.)	Dokument określa warunki przewozu odpadów niebezpiecznych. Pojazdy powinny być zaopatrzone w świadectwo dopuszczenia pojazdu do przewozu materiałów niebezpiecznych wydane przez upoważnioną stację kontroli pojazdów
Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. <i>Prawo ochrony środowiska</i> (tekst jednolity: Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)	Dokument określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju. Ustawa zawiera szereg istotnych postanowień dotyczących m.in.: ❖ państwowego monitoringu środowiska, jako systemu pomiarów, oraz gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji o środowisku; ❖ opracowania programów wojewódzkich, zmierzających do przestrzegania standardów jakości środowiska; ❖ ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem, sposobu postępowania z substancjami stwarzającymi szczególne zagrożenie dla środowiska; ❖ kar i odpowiedzialności za nieprzestrzeganie zasad i przepisów dotyczących ochrony środowiska.
Ustawa z dnia 3 października 2008 r. <i>o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko</i> (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.)	Dokument określa zasady i tryb postępowania w sprawach udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie, ocen oddziaływania na środowisko, transgranicznego oddziaływania na środowisko oraz zasad udziału społeczeństwa w ochronie środowiska, a także organy administracji właściwe w sprawach. Ustawa zawiera szereg istotnych i ważnych postanowień dot. m.in.: ❖ ocen i prognoz stanu środowiska oraz gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji o środowisku; ❖ opracowania prognoz oddziaływania na środowisko, w tym gospodarki odpadami, zmierzających do przestrzegania standardów jakości środowiska.
Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. <i>o przewozie towarów niebezpiecznych</i> (Dz. U. z 2011 r. Nr 227, poz. 1367)	Zgodnie z ustawą przy przewozach materiałów niebezpiecznych w kraju obowiązują przepisy zawarte w Umowie europejskiej dotyczącej międzynarodowego przewozu drogowego towarów niebezpiecznych (ADR), sporządzonej w Genewie dnia 30 września 1957 r. Odpady zawierające azbest pochodzące z budowy, remontu i demontażu obiektów budowlanych oraz odpady izolacyjne zawierające azbest, zgodnie z ADR zaliczone zostały do klasy 9 – <i>różne przedmioty i materiały niebezpieczne</i> ,

Ustawa	Podstawowe zapisy dotyczące azbestu
	z czego wynikają określone wymagania przy ich transporcie. Odbiorca (przewoźnik) odpadów obowiązany jest do posiadania karty ewidencji odpadu, dokumentu obrotu odpadami niebezpiecznymi i dokumentu przewozowego materiałów niebezpiecznych według wymagań ADR.

Tab. 3. Rozporządzenia poruszające tematykę azbestu

Rozporządzenie	Podstawowe zapisy dotyczące azbestu
Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. z 2004 r. Nr 71, poz. 649 z późn. zm.)	Nakłada na właścicieli, użytkowników wieczystych lub zarządców nieruchomości, a także obiektu, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej lub innego miejsca zawierającego azbest obowiązek przeprowadzania kontroli stanu tych wyrobów oraz sporządzenia oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest, zgodnie z załącznikiem nr 1 do rozporządzenia. Rozporządzenie określa również zasady bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest.
Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 stycznia 2010 r. w sprawie wartości odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu (Dz.U. z 2010 r. Nr 16, poz. 87)	Określa dopuszczalną wartość stężenia azbestu w powietrzu w odniesieniu do okresu 1 godziny (2350 włókien/m ³) oraz roku kalendarzowego (250 włókien/m ³).
Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz.U. z 2010 r. Nr 249, poz. 1673)	Zawiera wzory dokumentów służących do prowadzenia ilościowej i jakościowej ewidencji odpadów celem zapewnienia kontroli ich przemieszczania. Do prowadzenia ewidencji odpadów obowiązani są posiadacze odpadów, w tym także wytwórcy odpadów. Ewidencję odpadów prowadzi się za pomocą dwóch dokumentów: karty ewidencji odpadów oraz karty przekazania odpadów. Karty informacyjne służą do naliczania opłat za umieszczenie w danym roku odpadów na składowisku, wnoszonych na rachunek dystrybucyjny urzędu marszałkowskiego właściwego ze względu na miejsce składowania odpadów.

Rozporządzenie	Podstawowe zapisy dotyczące azbestu
Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 marca 1996 r. w sprawie dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, wydzielanych przez materiały budowlane, urządzenia i elementy wyposażenia w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi (M.P. z 1996 r. Nr 19, poz. 231)	Określa jako niedopuszczalny dodatek azbestu w materiałach budowlanych, z terminem obowiązywania od dn. 01.01.1997.
Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów (Dz.U. z 2005 r. Nr 216, poz. 1824)	Określa obowiązki pracodawcy zatrudniającego pracowników przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest. Pracodawca obowiązany jest zapewnić ochronę pracowników przed szkodliwym działaniem włókien azbestu i pyłu zawierającego azbest, w szczególności: ❖ na podstawie oceny ryzyka zawodowego, uwzględniającej rodzaj i stopień narażenia, stosować niezbędne środki ochrony zmniejszające ryzyko; ❖ kontrolować stopień narażenia pracowników na działanie pyłu azbestu w sposób określony w przepisach dot. badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy. Pracownicy zatrudnieni przy pracach z azbestem, pracodawcy i osoby kierujące takimi pracami powinni być przeszkoleni w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy zgodnie z programem określonym w zał. 2 do rozporządzenia.
Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz.U. z 2002 r. Nr 217, poz. 1833)	Określa najwyższe dopuszczalne stężenia w środowisku pracy pyłów zawierających azbest.
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 października 2008 r. w sprawie opłat za korzystanie ze środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 196, poz. 1217).	Rozporządzenie określa jednostkowe stawki opłat m.in. za umieszczenie odpadów na składowisku.
Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz.U. z 2011 r. Nr 8, poz. 31)	Określa sposób, w jaki sposób marszałek województwa powinien prowadzić rejestr wyrobów zawierających azbest.

6. Zasady bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest

6.1. Obowiązki właścicieli nieruchomości, na których znajduje się azbest

Podstawowym obowiązkiem właściciela oraz następnie firmy usuwającej i utylizującej azbest jest **bezpieczne postępowanie z azbestem i materiałami zawierającymi azbest**, począwszy od ich eksploatacji poprzez ich usuwanie aż po transport i składowanie. Mimo, iż w Polsce obowiązują przepisy prawne, wymuszające bezpieczne postępowanie, to znajomość prawa często jest nikła. Choć często istnieje zbyt wielka obawa przed azbestem, częściej zdarza się, że zagrożenie z jego strony nie jest traktowane poważnie; płyty azbestowo-cementowe użytkowane i usuwane są w sposób niewłaściwy, co stwarza realne ryzyko emisji włókien azbestu, również tych respirabilnych.

Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w *sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest* (Dz.U. z 2004 r. Nr 71, poz. 649 z późn. zm.) nakłada na właścicieli, użytkowników wieczystych lub zarządców nieruchomości, obiektu, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej lub innego miejsca zawierającego azbest, **obowiązek przeprowadzania kontroli stanu tych wyrobów oraz sporządzenia oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest**, zgodnie z załącznikiem nr 1 do rozporządzenia.

Obowiązki i postępowanie właścicieli przy użytkowaniu terenów z wyrobami zawierającymi azbest przedstawiono w punktach:

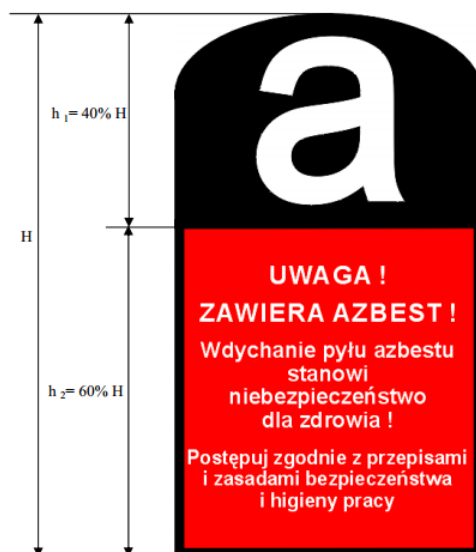
- a. **Kontrola stanu wyrobów** zawierających azbest przez właściciela nieruchomości (art. 4 ust. 1 Rozporządzenia w *sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest*) - **wykonanie oceny stopnia pilności** na podstawie załącznika nr 3 do rozporządzenia w *sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest*. Ocenę stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających

azbest przeprowadza się zgodnie z harmonogramem z poprzedniej oceny stopnia pilności.

- b. **Coroczne sporządzenie informacji** dla wójta, burmistrza, prezydenta (osoby fizyczne), dla marszałka (osoby prawne)- (art. 10 ust. 3 rozporządzenia w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest)
- c. **Oznakowanie pomieszczeń**, w których znajdują się urządzenia lub instalacje z wyrobami zawierającymi azbest (rozporządzenie w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest)
- d. **Zabezpieczenie przestrzeni**, w której znajdują się wyroby zawierające azbest, pokrycie powierzchni zawierających azbest szczelną powłoką (art. 5. rozporządzenia w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest)

Wszystkie wyroby i opakowania zawierające azbest powinny być oznakowane zgodnie z załącznikiem nr 2 do Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. z 2004 r. Nr 71, poz. 649 z późn. zm.). **Wzór oznakowania przedstawiono na rys. 3.**

Ponadto, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz. U. 2011 Nr 8, poz. 31) instalacje i urządzenia zawierające azbest, a także niezabezpieczone drogi utwardzone odpadami zawierającymi azbest oraz rury azbestowo-cementowe powinny zostać oznakowane (bezpośrednio na instalacjach i urządzeniach lub w widocznym miejscu w każdym pomieszczeniu, w którym się one znajdują).

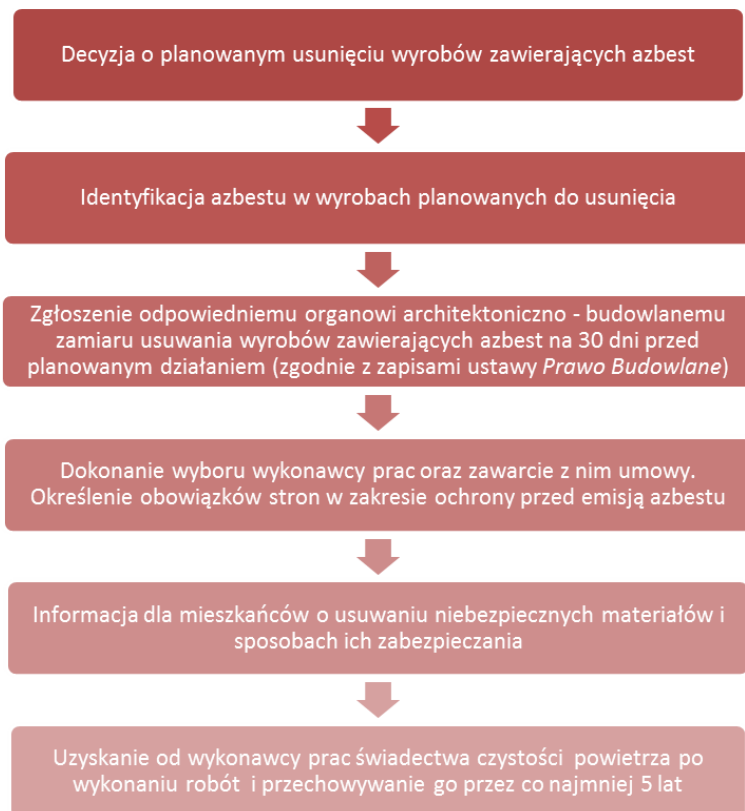
Rys. 3. Wzór oznakowania wyrobów, odpadów i opakowań zawierających azbest a także miejsc ich występowania

Wzór oznakowania drogi przedstawia rys. 4.

Rys. 4. Wzór oznakowania dróg utwardzonych odpadami zawierającymi azbest

Właściciel wyrobów zawierających azbest zamierzający usunąć te wyroby, powinien postępować zgodnie z harmonogramem przedstawionym na **rys. 5**.

Rys. 5. Obowiązki właściciela przed rozpoczęciem prac związanych z usunięciem azbestu (opracowanie: materiały własne)

6.2. Zasady bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest oraz obowiązki firm usuwających wyroby zawierające azbest

Przed przystąpieniem do prac wykonawca zobowiązany jest zgłosić ten fakt **powiatowemu inspektorowi nadzoru budowlanego oraz właściwemu okręgowemu inspektorowi pracy**. W skład takiego zgłoszenia powinny wchodzić:

- ❖ Rodzaj i nazwa wyrobów;
- ❖ Termin rozpoczęcia i zakończenia prac;
- ❖ Adres obiektu zawierającego azbest;
- ❖ Kopię aktualnej oceny wyrobów zawierających azbest;
- ❖ Określenie liczby pracowników;
- ❖ Obowiązanie wykonawcy prac do przedłożenia nowego zgłoszenia w przypadku zmiany warunków prowadzenia robót.

Harmonogram postępowania dla firmy usuwającej azbest przed podjęciem prac polegających na demontażu azbestu zaczyna się od przyjęcia zlecenia (tzn. zawarcia umowy na wykonanie prac usuwania azbestu). Następnie określa się stan środowiska przed przystąpieniem do prac w celu opracowywania planu prac. Jednocześnie opracowywany jest **plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia „BIOZ”**. Do zadań firmy, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w *sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów*, należy również **przeszkolenie i skompletowanie środków ochrony pracowników**, przygotowanie rejestru pracowników narażonych na działanie azbestu oraz organizacja zaplecza socjalnego i bhp.

Przed rozpoczęciem demontażu płyt azbestowo – cementowych konieczne jest ich **zwilżanie wodą**. Wyroby należy usuwać w całości, unikając ich łamania i przy zachowaniu pracy ręcznej, odspajania materiałów trwale związanych z podłożem przy stosowaniu wyłącznie narzędzi ręcznych lub wolnoobrotowych, wyposażonych w miejscowe instalacje odciągające powietrze.

Należy wykonać odpowiednie **zabezpieczenia obiektu**, będącego przedmiotem prac i miejsc ich wykonywania, a także terenu wokół – **przed emisją pyłu azbestu**.

Teren należy **ogrodzić**, zachowując bezpieczną odległość od traktów komunikacyjnych dla pieszych, nie mniej niż 2 m przy zastosowaniu osłon. Teren prac należy ogrodzić poprzez oznakowanie taśmami ostrzegawczymi ostrzegawczymi w kolorze białoczerwonym i umieszczenie tablic ostrzegawczych z napisami „**Uwaga! Zagrożenie azbestem!**”, „Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony” lub „Uwaga! Zagrożenie azbestem- krokidolitem”.

Przy pracach elewacyjnych powinny być stosowane odpowiednie kurtyny zasłaniające fasadę obiektu, aż do gruntu, a teren wokół objęty kurtyną, powinien być wyłożony grubą folią, dla łatwego oczyszczania po każdej zmianie roboczej.

Prace związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest prowadzi się w sposób uniemożliwiający emisję azbestu do środowiska oraz powodujący zminimalizowanie pylenia poprzez (§ 8 ust. 2.);

- ❖ **nawilżanie wodą wyrobów zawierających azbest** przed ich usuwaniem lub demontażem i utrzymywanie w stanie wilgotnym przez cały czas pracy;
- ❖ **demontaż całych wyrobów** (płyt, rur, kształtek) **bez jakiegokolwiek uszkodzenia**, tam gdzie jest to technicznie możliwe;
- ❖ **odspajanie materiałów** trwale związanych z podłożem **przy stosowaniu wyłącznie narzędzi ręcznych lub wolnoobrotowych**, wyposażonych w miejscowe instalacje odciągające powietrze;
- ❖ **przewodzenie kontrolnego monitoringu powietrza** w przypadku stwierdzenia występowania przekroczeń najwyższych dopuszczalnych stężeń pyłu azbestu w środowisku pracy, w miejscach prowadzonych prac, w tym również z wyrobami zawierającymi krokidolit;
- ❖ **codzienne zabezpieczanie zdemontowanych** wyrobów i odpadów zawierających azbest oraz ich magazynowanie na wyznaczonym i zabezpieczonym miejscu.

Transport wyrobów i odpadów zawierających azbest odbywa się przy zastosowaniu przepisów o przewozie towarów niebezpiecznych. Transport wyrobów i odpadów zawierających azbest, dla których przepisy o transporcie towarów niebezpiecznych nie ustalają szczególnych warunków przewozowych, należy wykonać w sposób uniemożliwiający emisję azbestu do środowiska, w szczególności przez (Zgodnie z. § 10 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. z 2004 r. Nr 71, poz. 649 z późn. zm)):

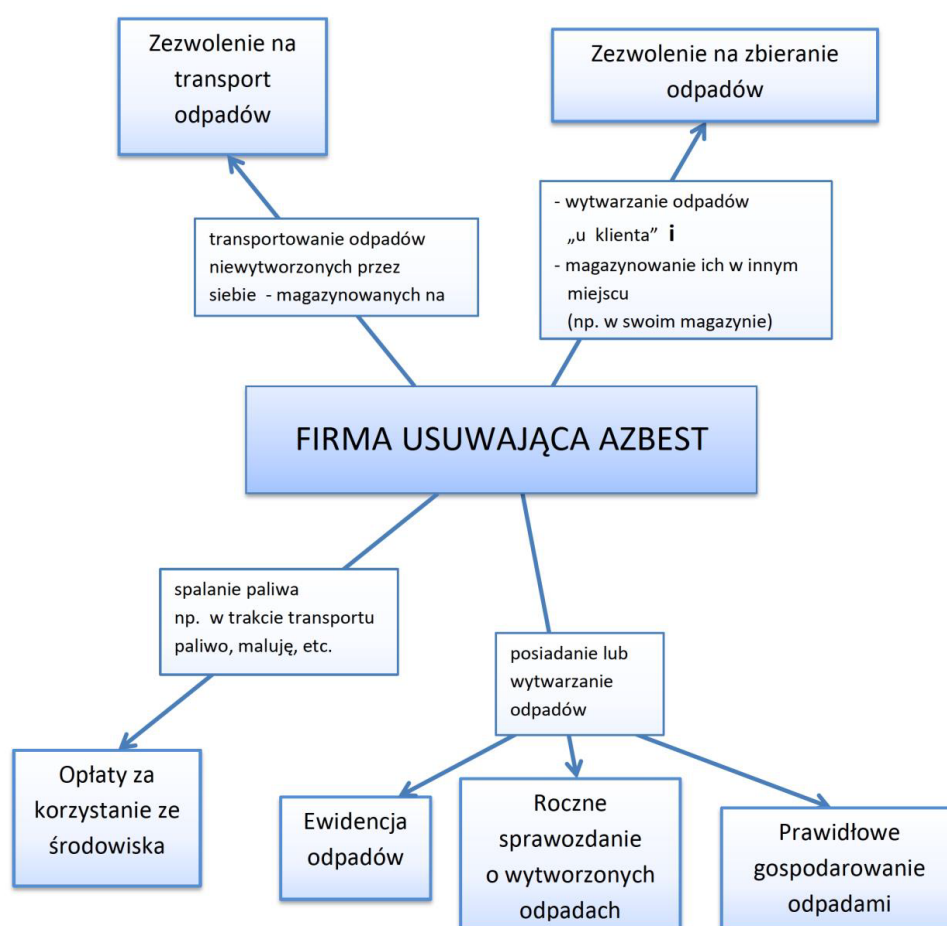
- ❖ **szczelne opakowanie w folię polietylenową** o grubości nie mniejszej niż 0,2 mm wyrobów i odpadów o gęstości objętościowej równej lub większej niż 1000 kg/m³;
- ❖ **zestalenie przy użyciu cementu**, a następnie po utwardzeniu szczelne opakowanie w folię polietylenową o grubości nie mniejszej niż 0,2 mm odpadów zawierających azbest o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000 kg/m³;
- ❖ **szczelne opakowanie odpadów** pozostających w kontakcie z azbestem i zakwalifikowanych jako odpady o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000 kg/m³ w worki z folii polietylenowej o grubości nie mniejszej niż 0,2 mm, a następnie umieszczenie w opakowaniu zbiorczym z folii polietylenowej i szczelne zamknięcie;
- ❖ **utrzymywanie w stanie wilgotnym odpadów** zawierających azbest w trakcie ich przygotowywania do transportu;
- ❖ **oznakowanie opakowań** zgodnie z załącznikiem nr 2 do rozporządzenia;
- ❖ **magazynowanie** przygotowanych do transportu opakowań **w osobnych miejscach zabezpieczonych przed dostępem osób niepowołanych.**

Środek transportu powinien być oczyszczony z elementów umożliwiających uszkodzenie opakowań w trakcie transportu, a ładunek odpadów zawierających azbest powinien być tak umocowany, aby w trakcie transportu nie był narażony na wstrząsy, przewracanie lub wypadnięcie z pojazdu. Usuwane odpady zawierające azbest powinny być składowane na **składowiskach odpadów niebezpiecznych lub na wydzielonych częściach składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne** (Zgodnie z. § 10 ust. 6 Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie

sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. z 2004 r. Nr 71, poz. 649 z późn. zm).

Niewłaściwie zabezpieczone usuwanie płyt azbestowo-cementowych np. z dachów, lub elewacji stanowi często większe zagrożenie uwalniania włókien azbestowych do otoczenia, niż pozostawienie tych wyrobów gdy są w dobrym stanie technicznym, bądź ich zabezpieczenie przez odpowiednie malowanie.

Poza wymaganiami opisanymi wcześniej, firma zajmująca się demontażem, transportem i unieszkodliwianiem azbestu musi również spełniać wymagania wynikające z aktów prawnych dotyczących oddziaływania na środowisko, prawa ochrony środowiska oraz odpadów (**rys. 6**).

Rys. 6. Obowiązki firm usuwających azbest w zakresie gospodarowania odpadami

Firma może transportować bez zezwolenia na transport odpadów jedynie wytworzone przez siebie odpady (art. 51 ust. 2 pkt 4 w powiązaniu z art. 232 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach). W przypadku transportu odpadów niewytworzonych przez siebie, firma serwisowa zobowiązana jest do **uzyskania zezwolenia na transport odpadów** u starosty właściwego ze względu na miejsce siedziby lub zamieszkania transportującego odpady (art 28 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach). Zezwolenia na transport obowiązują maksymalnie do 36 miesięcy od dnia wejścia w życie nowej ustawy o odpadach, tj. do 23 stycznia 2016 roku (do tego czasu zezwolenia wydawane są na podstawie art. 28 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach), do czasu utworzenia rejestru, o którym mowa w art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach. Za transportowanie odpadów niezgodnie z przepisami grozi kara aresztu lub grzywny (art. 24 ust. 1, art. 24 ust. 4, art. 174 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach).

Zgodnie z art. 66 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach, posiadacz odpadów jest obowiązany do **prowadzenia na bieżąco ich ilościowej i jakościowej ewidencji**, zgodnie z katalogiem odpadów zawartym w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. w sprawie katalogu odpadów. Obowiązkiem jest prowadzenie ewidencji przyjmowanych i przetwarzanych oraz zbieranych odpadów. Odpady podlegają ewidencji ilościowej i jakościowej – rodzaj występującego tam azbestu, bądź azbestów musi być określony co do jego odmiany mineralnej i co do ilości tych odpadów (najczęściej, przed przystąpieniem do prac jest to szacunek ilościowy).

Firma zobowiązana jest również do przekazania wytworzonych odpadów do uprawnionego odbiorcy, posiadającego odpowiednią decyzję w zakresie gospodarki odpadami – **zezwolenie na zbieranie odpadów lub/i zezwolenie na przetwarzanie odpadów**. Zlecenie gospodarowania podmiotowi, który nie uzyskał wymaganych decyzji lub wpisu do rejestru grozi karą aresztu lub grzywny (Art. 27 ust. 2, art. 175 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach). Firma musi posiadać również kopie decyzji w zakresie gospodarki odpadami podmiotów, którym przekazuje jakiegokolwiek odpady – np. kopia pozwolenia w zakresie gospodarki odpadami każdego podmiotu, który znalazł się na posiadanych przez Firmę serwisową kartach przekazania odpadów za dany rok musi być dostępna w dokumentacji Firmy (art. 27 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach).

Ponadto, firma zajmująca się demontażem eternitu musi spełniać inne warunki, wynikające m.in. z ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym, ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o przewozie towarów niebezpiecznych* oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia. 14 października 2005 r. *w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów*.

Warto dodać, że w wypadku demontażu wyrobów zawierających azbest po ich całkowitym nawilgoceniu (nasiąknięciu wodą), emisja włókien azbestu jest mała. Wilgotne odpady wyrobów azbestowo - cementowych natychmiast pakowane i odpowiednio oznaczane mogą być transportowane na odpowiednie składowisko. Dotyczy to, co należy podkreślić, wyrobów azbestowo-cementowych, w których zawartość azbestu ma poziom od około 9-12% w stosunku do cementu (w rurach od około 14 % i sporadycznie do około 16%) i gdzie azbest jest związany w matrycy cementowej. Takie, odpowiednio opakowane odpady w transporcie nie traktuje się jako niebezpieczne. Tak stanowią przepisy ADR i takie jest stanowisko w tej kwestii Ministerstwa Gospodarki. Jednakże w wypadku azbestu niezwiązanego trwale w matrycy cementowej, w wyrobach o ciężarze objętościowym mniejszym niż 1000 kg/m³, konieczne jest przed przekazaniem odpadów zawierających azbest ich odbiorcy (do transportu i dalej na odpowiednie składowisko) trwałe związanie azbestu. Trwałe, to znaczy związanie cementem w odpowiednie bloki betonowe lub uformowanie bloków (płyt) po związaniu azbestu polimerami, np. lepiszczem akrylowym. Powszechną praktyką jest składowanie odpadów zawierających azbest opakowanych w foliowe worki na wydzielonych polach odpowiednich składowisk.

W zależności od rodzaju (ciężaru objętościowego) i oceny stanu technicznego takich materiałów możliwe jest ich pozostawienie bez żadnych interwencji i wyznaczenie terminu kolejnej inspekcji, zabezpieczenie ich powierzchni poprzez malowanie, lub konieczność ich usunięcia.

Lista firm z województwa mazowieckiego zajmujących się tematyką związaną z azbestem, posiadających m. in. odpowiednie uprawnienia do zdejmowania wyrobów zawierających azbest z dachów na została przedstawiona w **zał. 5**. Lista została opracowana na podstawie danych zawartych w Bazie Azbestowej.

7. Gospodarowanie odpadami w postaci wyrobów zawierających azbest

Szczegółowe zasady składowania odpadów zawierających azbest określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 kwietnia 2013 r. w *sprawie składowisk odpadów* (Dz. U. 2013 nr 0, poz. 523). Odpady te mogą pochodzić z budowy, remontu, demontażu obiektów budowlanych, a także z infrastruktury drogowej. Nie mogą zawierać substancji niebezpiecznych innych niż azbest w postaci związanej czynnikiem wiążącym włókna. Składowane są w zagłębieniach terenu posiadających zabezpieczone przed osypywaniem się ściany boczne w opakowaniach, w których dostarczono je na składowisko. Każdorazową warstwę odpadów zabezpiecza się warstwą ziemi lub izolacją syntetyczną uniemożliwiającą emisję pyłów. Składowanie należy zakończyć min. 2 metry poniżej poziomu terenu i uzupełnić ziemią do równego poziomu z otoczeniem. Na tak powstałych składowiskach zabronione jest prowadzenie wykopów, wykonywanie instalacji naziemnych i podziemnych, wznoszenie budynków oraz przeprowadzania jakichkolwiek czynności mogących doprowadzić do naruszenia struktury składowiska i emisji włókien azbestowych.

Obecnie funkcjonujące na terenie Polski składowiska nie są w stanie pomieścić całkowitej ilości wyrobów zawierających azbest znajdującej się na terenie kraju, w związku z czym niezbędne jest wybudowanie nowych kwater mogących pomieścić utylizowane odpady azbestowe.

Zgodnie z danymi Bazy Azbestowej, wyroby azbestowe z terenu Gminy Mogielnica ze względu odległość powinny być wywożone do następujących czynnych składowisk odpadów, znajdujących się na terenie trzech województw:

- ❖ Województwo mazowieckie: **Regionalny Zakład Gospodarki Odpadami, Rachocin**, znajdujący się w gminie Sierpc. Ww. składowisko znajduje się w odległości 189 km od Gminy Mogielnica,
- ❖ Województwo łódzkie: składowisko **ASA Eko-Radomsko Sp. z o.o.**, które znajduje się w Gminie Radomsko (miejscowość Płoszów). Ww. składowisko znajduje się w odległości ok. 147 km od Gminy Mogielnica,

- ❖ Województwo świętokrzyskie: **Środowisko i Innowacje Sp. Z o. o., Dobrów**, znajdujące się w Gminie Tuczepy. Ww. składowisko znajduje się w odległości ok. 182 km od Gminy Mogielnica.

Pełna charakterystyka ww. składowisk została przedstawiona w **tab. 4 – 6** (na podstawie Bazy Azbestowej):

Tab. 4: Regionalny Zakład Gospodarki Odpadami, Rachocin, woj. mazowieckie

SKŁADOWISKO	Odległość od Gminy Mogielnica: 189 km
Charakter składowiska	Ogólnodostępne
Nazwa	Regionalny Zakład Gospodarki Odpadami, Rachocin
Ograniczenie terenowe	Z terenu Woj. Mazowieckiego, spoza województwa wg uzgodnienia
Województwo	MAZOWIECKIE
Gmina	Sierpc
Miejscowość	Rachocin
Adres	09-200 Sierpc, Rachocin
Telefon	24 275 06 49, 509 069 207
Całkowita pojemność [m ³]	45 000
Wolna pojemność [m ³]	44 500
Kody przyjmowanych odpadów	170605
Ceny przyjmowanych odpadów	do 5 Mg - 600 zł/Mg netto, powyżej 5 Mg - 450 zł/Mg netto
Godziny pracy	7:00 - 15:00 poniedziałek - piątek
Rok zamknięcia	2014
Plan rozbudowy	TAK
Planowana pojemność	45 000
Planowana data uruchomienia	po zapelnieniu obecnej kwatery
ZARZĄDCA	
Właściciel/Zarządca/Inwestor	Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Sierpcu
Adres właściciela	09-200 Sierpc, ul. Traugutta 33
Telefon stacjonarny	24 275 55 35
Telefon komórkowy	509 069 207
E-mail	zgm.sierpc@interia.pl
Strona www	skladowisko.sierpc.pl

Tab. 5. ASA Eko-Radomsko Sp. z o.o., woj. łódzkie

SKŁADOWISKO	Odległość od Gminy Mogielnica 147 km
Charakter składowiska	Ogólnodostępne
Nazwa	ASA Eko-Radomsko Sp. z o.o.
Ograniczenie terenowe	brak ograniczenia
Województwo	ŁÓDZKIE
Gmina	Radomsko
Miejscowość	Płoszów
Adres	Płoszów
Telefon	668 870 515
Całkowita pojemność [m ³]	21 000
Wolna pojemność [m ³]	18 000
Kody przyjmowanych odpadów	170601, 170605
Ceny przyjmowanych odpadów	ceny do negocjacji
Godziny pracy	7:00-21:00
Rok zamknięcia	2019
Plan rozbudowy	NIE
Planowana pojemność	
Planowana data uruchomienia	
ZARZĄDCA	
Właściciel/Zarządca/Inwestor	ASA Eko-Radomsko Sp. z o.o.
Adres właściciela	97-500 Radomsko, ul. Narutowicza 5b
Telefon stacjonarny	44 683 25 31
Telefon komórkowy	668 870 515
E-mail	andrzej.adamski@asa-pl.pl
Strona www	www.asa-pl.pl

Tab. 6. ŚRODOWISKO I INNOWACJE Sp. z o.o., Dobrów, woj. świętokrzyskie

SKŁADOWISKO	Odległość od Gminy Mogielnica 182 km
Charakter składowiska	Ogólnodostępne
Nazwa	ŚRODOWISKO I INNOWACJE Sp. z o.o., Dobrów
Ograniczenie terenowe	brak ograniczenia
Województwo	ŚWIĘTOKRZYSKIE
Gmina	Tuczępy
Miejscowość	Dobrów
Adres	28-142 Tuczępy, Dobrów 8
Telefon	15 864 51 13
Całkowita pojemność [m ³]	846 000
Wolna pojemność [m ³]	664 800
Kody przyjmowanych odpadów	170601, 170605
Ceny przyjmowanych odpadów	170601 - 300-400 zł/Mg, 170605 - 240 zł/Mg
Godziny pracy	7:00 - 19:00 zależnie od pory roku
Rok zamknięcia	2032
Plan rozbudowy	TAK
Planowana pojemność	500 000
Planowana data uruchomienia	2018
ZARZĄDCA	
Właściciel/Zarządca/Inwestor	ŚRODOWISKO I INNOWACJE Sp. z o.o.
Adres właściciela	28-142 Tuczępy, Dobrów 8
Telefon stacjonarny	15 864 51 13
Telefon komórkowy	888 850 550
E-mail	biuro@sii.com.pl
Strona www	www.sii.com.pl

8. Informacje o gminie

Gmina i Miasto Mogielnica jest gminą miejsko – wiejską, położoną w południowo-zachodniej części województwa mazowieckiego, w powiecie grójeckim. Powierzchnia gminy wynosi 142 km².

- ❖ Od północy sąsiaduje z gminami Belsk Duży i Błędów,
- ❖ od wschodu z gminami Promna i Goszczyn,
- ❖ od południa z gminami Nowe Miasto n. Pilicą i Wyśmierzyce,
- ❖ od zachodu z gminą Sadkowice, należącą do województwa łódzkiego.

Gmina położona jest w południowej części Wysoczyzny Rawskiej. Obszar gminy położony jest w dorzeczu rzeki Mogielanki, która stanowi lewy dopływ Pilicy. Obszar urozmaicony jest niewielkimi wzniesieniami, porośniętymi lasami, wśród których malowniczo położony jest zalew rekreacyjny, przepływają rzeka Pilica i mniejsza Mogielanka. Pod względem przyrodniczym, dominującym środowiskiem jest krajobraz rolniczy z polami uprawnymi, sadami i zabudową wiejską.

Rolnictwo jest podstawowym działem gospodarki w gminie Mogielnica. Grunty użytkowane rolniczo w granicach miasta i gminy zajmują 11.208 ha, co stanowi 79,2% ogólnej powierzchni gminy. Przeważają gospodarstwa małe, do 5 ha powierzchni. **Znaczną część arealu zajmują sady**, występujące głównie w północnej części gminy. Uprawy zbóż i warzyw koncentrują się głównie w części południowej. W produkcji zwierzęcej dominuje chów bydła i trzody chlewnej prowadzone w gospodarstwach indywidualnych w małych stadach. Brak jest dużych ferm hodowlanych. W ramach działalności gospodarczej dominuje **przetwórstwo owocowo - warzywne**, produkcja pieczarek, usługi branży skórzanej. Mogielnica kontynuuje swoje tradycje w zakresie takich branż jak: szewstwo, cholewkarstwo i garbarstwo. Największe zakłady przemysłowe regionu to: zakłady przetwórstwa owoców DINTER, Emig, i Ared zakłady cukiernicze “Ola” i “Iga”, trzy zakłady garbarskie, piekarnia mechaniczna “Anmar”. Na terenie miasta i gminy Mogielnica lasy zajmują 1623 ha, co stanowi 9,6% powierzchni, nie ma żadnych większych kompleksów leśnych. Tak niska lesistość wynika z dobrych gleb i rozwoju produkcji rolniczej i sadowniczej.

KLIMAT: Warunki klimatyczne na terenie Gminy Mogielnica są typowe dla Dzielnicy Śródkowej wyznaczonej przez R. Gumińskiego. Typowe cechy to niskie opady (poniżej 550 mm), Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,5⁰C. Okres wegetacyjny trwa 210-220 dni. Na terenie gminy przeważają wiatry zachodnie (14,5%) i południowo-zachodnie (12,4%). Najradsze są wiatry północno-wschodnie (4,9%) oraz północne (6,3%). Wiatry silne, o prędkości ponad 10 m/sek występują w czasie 16-18 dni w roku, najczęściej w styczniu i lutym. Wiatry bardzo silne (ponad 15 m/sek) notowane są tylko w czasie 4-5 dni w roku.

Sieć osadniczą tworzą miasto Mogielnica położone niemal centralnie na obszarze gminy oraz 36 sołectw. Razem miasto i gmina Mogielnica liczą 9100 osób, zamieszkujących w 2264 gospodarstwach domowych. Do największych miejscowości wiejskich należą: Górki-Izabelin, Borowe, Dziarnów, Otałąż, Kozietyły Nowe, Brzostowiec, Wodziczna, Kozietyły i Tomczyce. Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności wynosi około 62%.

Na terenie Gminy Mogielnica są 392 osoby bezrobotne. 220 rodzin (około 650 osób) utrzymuje się ze środków opieki społecznej.

9. Informacje o ilości i stanie wyrobów zawierających azbestowych na terenie gminy Mogielnica

W całej gminie zinwentaryzowano **6 941 267 kg** wyrobów azbestowych, na które składają się:

- ❖ płyty azbestowo- cementowe dwóch rodzajów: płaskie – tzw. karo (kod wyrobu W01), faliste (kod W02) oraz
- ❖ rury i złącza azbestowo-cementowe do unieszkodliwienia (kod W03.1) w całości należące do Gminy Mogielnica.

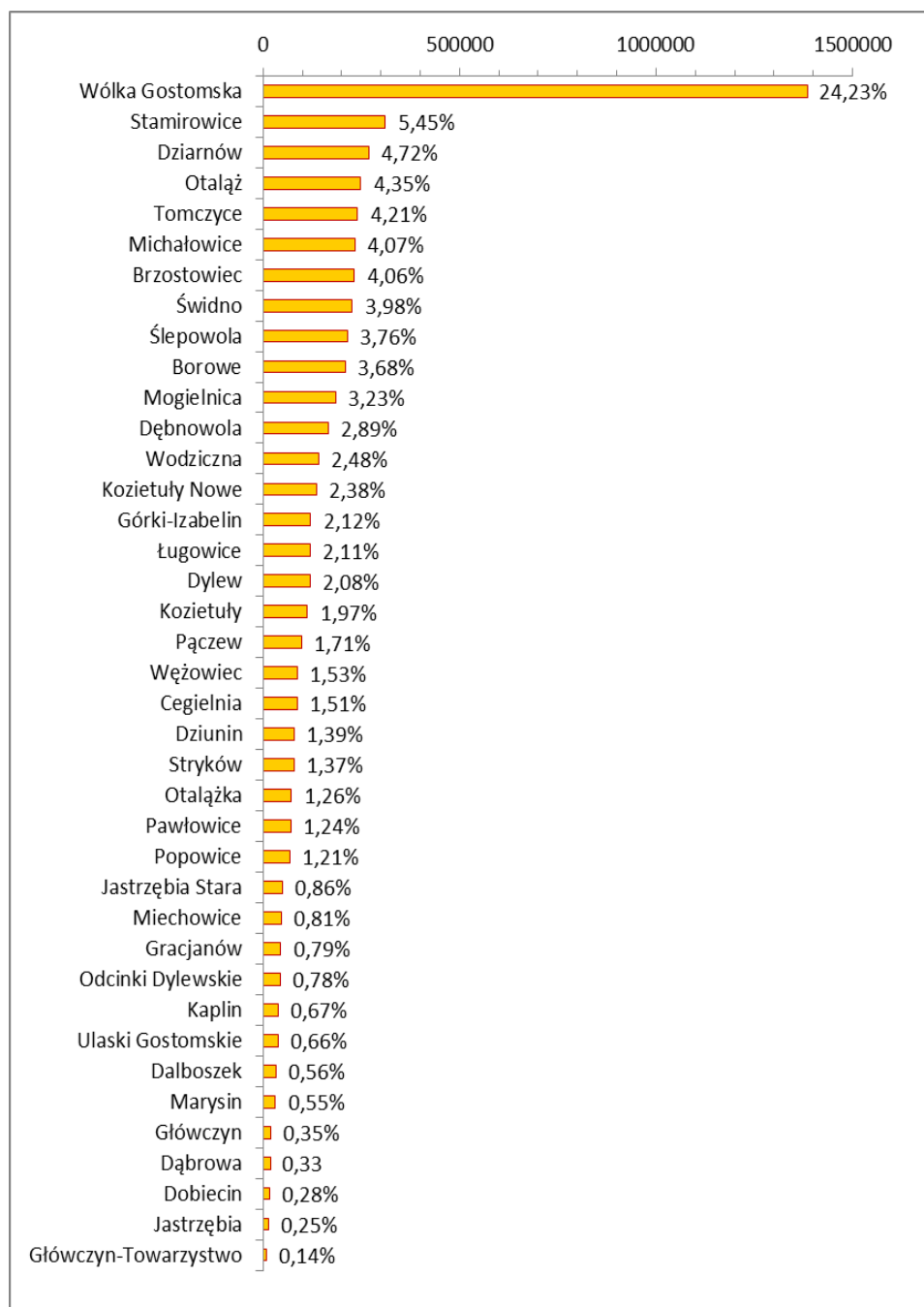
Na 1 mieszkańca przypadają **763 kg** tych wyrobów, a na jeden kilometr kwadratowy powierzchni gminy – **48 822 kg**. W przypadku samych pokryć dachowych (wartość całkowita pomniejszona o masę azbestu zawartą w rurach), ilość tego materiału na jednego mieszkańca wynosi **628 kg** tych wyrobów, a na 1 km² – **40 278 kg**.

W **tab. 7** i na **rys. 7**. zestawiono ilości oraz procentowy udział azbestu w postaci pokryć dachowych w poszczególnych miejscowościach gminy. Podczas prowadzonych prac inwentaryzacyjnych najwięcej wyrobów eternitowych w postaci pokryć dachowych znajdowało się w miejscowości Wolka Gostomska -**1 385 618 kg**, (co stanowi 24,23% całości), natomiast najmniej w miejscowości Głowczyn Towarzystwo – **7 722 kg**.

Tab. 7. Sumaryczne zestawienie masy eternitu * w poszczególnych miejscowościach gminy Mogielnica oraz procentowego ich udziału w sumie azbestu na jej obszarze

Miejscowość	Masa [kg]	Udział [%]
Borowe	210 343	3,68
Brzostowiec	232 488	4,06
Cegielnia	86 306	1,51
Dalboszek	31 955	0,56
Dąbrowa	18 766	0,33
Dębnowola	165 207	2,89
Dobiecín	16 148	0,28
Dylew	118 767	2,08
Dziarnów	269 686	4,72
Dziunin	79 310	1,39
Główczyn	20 152	0,35
Główczyn-Towarzystwo	7 722	0,14
Górki-Izabelin	121 232	2,12
Gracjanów	45 254	0,79
Jastrzębia	14 135	0,25
Jastrzębia Stara	49 467	0,86
Kaplin	38 148	0,67
Kozietyły	112 879	1,97
Kozietyły Nowe	135 989	2,38
Ługowice	120 857	2,11
Marysin	31 604	0,55
Michałowice	232 925	4,07
Miechowice	46 200	0,81
Mogielnica	184 657	3,23
Odcinki Dylewskie	44 737	0,78
Otałąż	248 875	4,35
Otałążka	72 292	1,26

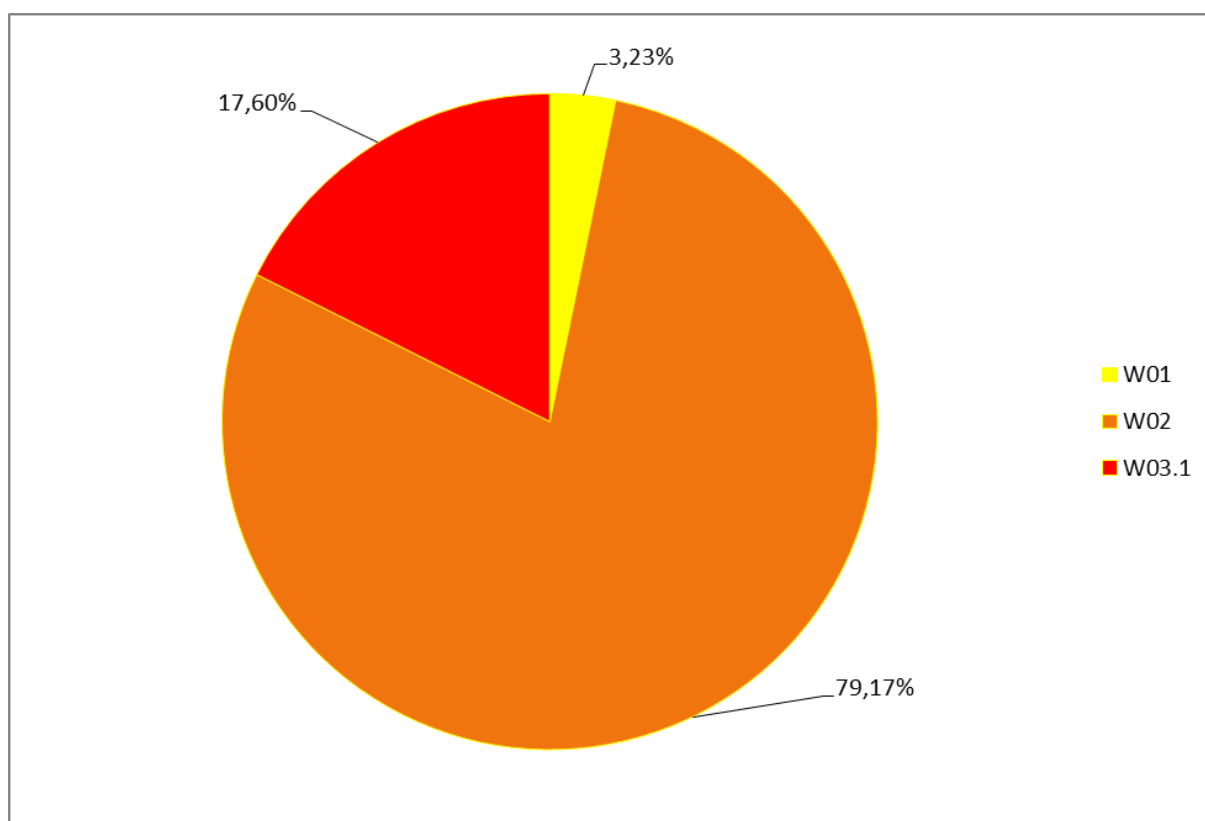
Miejscowość	Masa [kg]	Udział [%]
Pawłowice	70 967	1,24
Pączew	97 790	1,71
Popowice	69 245	1,21
Stamirowice	311 515	5,45
Stryków	78 467	1,37
Ślepowola	214 834	3,76
Świdno	227 381	3,98
Tomczyce	240 572	4,21
Ulaski Gostomskie	38 016	0,66
Wężowiec	87 340	1,53
Wodziczna	141 622	2,48
Wólka Gostomska	1 385 618	24,23

Rys. 7. Masa wyrobów zawierających azbest w Gminie Mogielnica w podziale na poszczególne miejscowości. Procentowy udział azbestu w sumarycznej ilości azbestu na terenie gminy

* ilość azbestu pomniejszona o masę tego materiału zawartą w rurach.

Rys. 8. obrazuje udział poszczególnych rodzajów wyrobów w całym zinwentaryzowanym azbestzie. Ilościowo zdecydowanie przeważa eternit falisty (**5 495 612 kg co stanowi 79,17% całości wyrobów**), który był znacznie częściej stosowany w budownictwie niż płaski, głównie z powodu jego większej dostępności. Dodatkowym czynnikiem ograniczającym ilość wyrobu W01 jest jego mniejsza trwałość, która pociąga za sobą konieczność jego szybszej (niż w przypadku wyrobu W02) wymiany. Masa eternitu płaskiego obecnego na terenie Gminy Mogielnica wynosi **223 856 kg, co stanowi 3,23 % całości wyrobów**. Natomiast rury i złącza azbestowo – cementowe do unieszkodliwienia stanowią **17,60%** i ich masa wynosi **1 221 800 kg**

Rys. 8. Procentowy udział poszczególnych rodzajów eternitu w zinwentaryzowanym materiale; W01 – płyty płaskie, W02 – płyty faliste, W03.1. – rury i złącza azbestowo – cementowe do unieszkodliwienia.

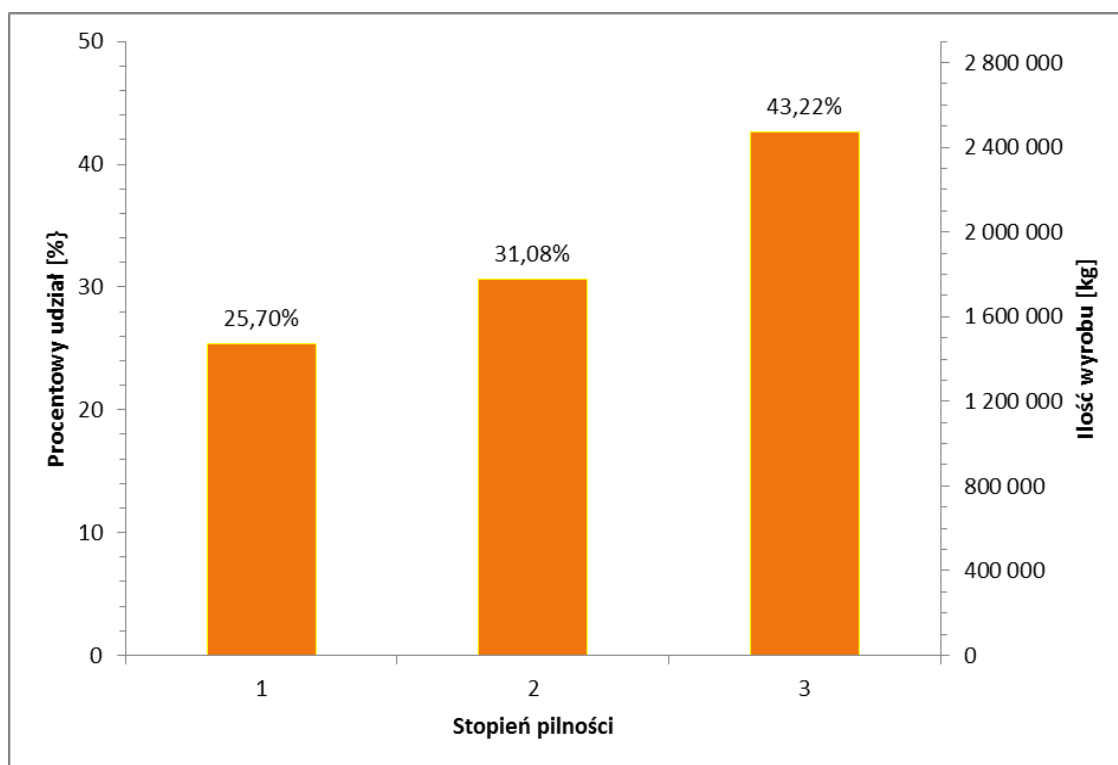

Rys. 9. Budynek pokryty azbestem falistym (Źródło: Fotografia własna)

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. z 2004 r. Nr 71, poz. 649 z późn. zm) wyróżniamy trzy stopnie pilności usuwania wyrobów zawierających azbest:

- ❖ Stopień I dotyczy pokryć, które wymagają niezwłocznej naprawy lub wymiany, widoczne są pęknięcia oraz ubytki w pokryciu.
- ❖ Stopień II oznacza występowanie drobnych ubytków w pokryciu, bez widocznych pęknięć. Należy dokonać w ciągu roku ponownej oceny pokrycia.
- ❖ Stopień III przyznawany jest pokryciom w dobrym stanie, bez ubytków i pęknięć; ponowną kontrolę stanu pokrycia należy przeprowadzić w przeciągu 5 lat.

W Gminie Mogielnica dominują pokrycia dachowe o trzecim stopniu pilności. Na opracowywanym terenie znajduje się **2 472 226 kg** pokryć azbestowych o stopniu III, co stanowi ponad **43%** łącznej ilości azbestu. Udział pokryć dachowych o drugim stopniu pilności przekracza **31%** i wynosi **1 777 481 kg**, zaś eternitu o pierwszym stopniu pilności jest prawie **26%** osiągając masę **1 469 760 kg**. Rys. 10. przedstawia udział wyrobów azbestowych o różnych stopniach pilności usunięcia w ich łącznej ilości.

Rys. 10. Ilość eternitu ze względu na stopień pilności jego usunięcia

Najwięcej pokryć azbestowych o I stopniu pilności zinwentaryzowano w miejscowości Wólka Gostomska (**1 223 093 kg**). Wyroby o II stopniu pilności przeważają w miejscowości Otałąż (**181 588 kg**), natomiast najwięcej azbestu o III stopniu pilności znajduje się w miejscowości Dziarnów (**224 191 kg**).

Ze względu na przeznaczenie budynków, na których występują pokrycia dachowe wykonane z eternitu, wyróżnia się zabudowania:

- ❖ mieszkalne (bm)
- ❖ gospodarcze (bg)
- ❖ przemysłowe (bp)
- ❖ budynki użyteczności publicznej (bup)
- ❖ budynki mieszkalno – gospodarcze (bmg)
- ❖ inne (i)
- ❖ azbest zmagazynowany na terenie działek (az)

W Gminie Mogielnica największy udział wśród budynków pokrytych płytami eternitowymi mają budynki gospodarcze, które stanowią ponad **57% (3 278 797 kg)**. Na budynkach mieszkalnych znajduje się znacznie mniej eternitu – ponad **14% całości**, natomiast na budynkach użyteczności publicznej tylko **0,20%**. Azbestu zmagazynowanego na działkach zinwentaryzowano **1 377 531 kg (24,08%)**.

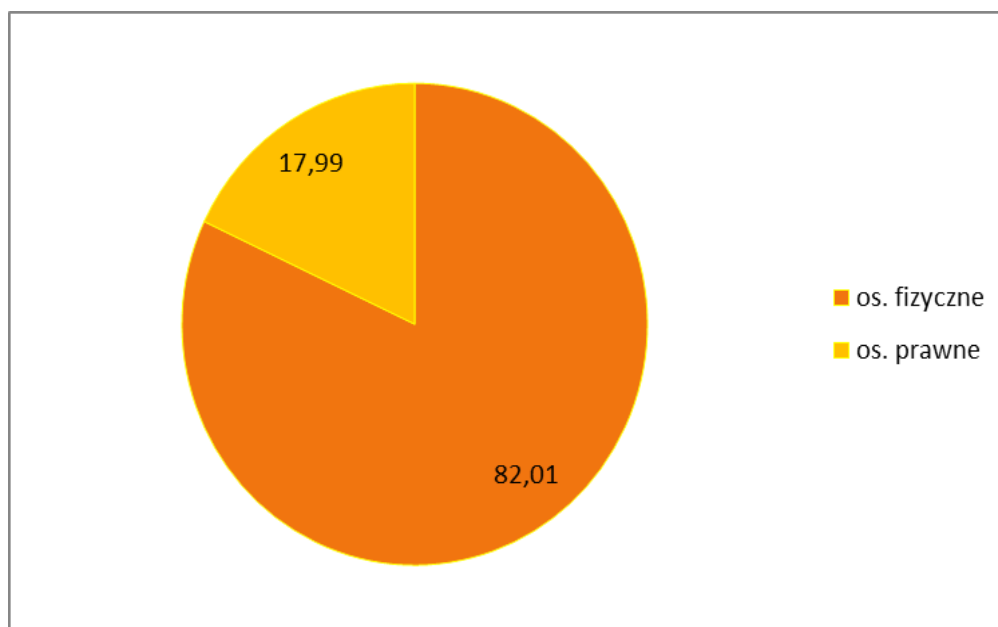

Rys. 11. Azbest zmagazynowany. (Źródło: Fotografia własna)

W **tab. 8** zestawiono ilość wyrobów zawierających azbest w stosunku do stopnia pilności do usunięcia oraz własności – osoby prywatne i fizyczne. W Gminie Mogielnica głównym właścicielem wyrobów azbestowych są osoby fizyczne, które stanowią ponad **82%** całości. (**Rys. 12**). Wyroby w większości zostały ocenione na trzeci stopień pilności.

Tab. 8 Ilość zinwentaryzowanych wyrobów zawierających azbest w podziale na osoby fizyczne oraz prawne z uwzględnieniem stopni pilności (Mg)

Stopień pilności	1	2	3	Razem
Osoby prawne	24,640	1,034	1 223,010	1 248,684
Osoby fizyczne	1 445,120	1 776,447	2 471,016	5 692,583
Razem	1 469,760	1 777,481	3 694,026	6 941,267
Razem bez W03.1	1 469,760	1 777,481	2 472,226	5 719,467

Rys. 12. Procentowy udział posiadaczy wyrobów azbestowych na terenie Gminy Mogielnica.

W **tab. 9** zestawiono ilość wyrobów azbestowych z uwzględnieniem stopni pilności wyłącznie u osób prawnych. Rekord JST oznacza budynki należące do Jednostki Samorządu Terytorialnego. Do rekordu inne zakwalifikowano budynki należące do pozostałych osób prawnych, takich jak np. prywatnych właścicieli sklepów i firm.

Tab. 9. Ilość wyrobów azbestowych zinwentaryzowanych u osób prawnych z podziałem na stopnie pilności (Mg),

Stopień pilności	1	2	3	Razem
JST	0	1,034	1 223,010	1 224,044
PKP	0	0	0	0
MON	0	0	0	0
inne	24,64	0	0	24,64
Razem	24,64	1,034	1 223,01	1 248,684
Razem bezWO3.1	24,64	1,034	1,210	26,884

W **tab. 10** porównano ilość azbestu zmagazynowanego i w postaci pokryć dachowych. Właścicielami eternitu zmagazynowanego na terenie Gminy Mogielnica w całości są osoby fizyczne. Stanowią oni również większość posiadaczy azbestu w postaci pokryć dachowych.

**Tab. 10. Ilość zinwentaryzowanych wyrobów zawierających azbest
podana w Mg w podziale na rodzaj wyrobu**

Nazwa wyrobu	Osoby fizyczne	Osoby prawne*	Gmina Mogielnica	Razem
Azbest magazynowany	1 377,531	0	0	1 377,531
Azbest w postaci pokryć dachowych	4 315,052	24,64	2,244	4 341,936
Rury azbestowo-cementowe W03.1	0	0	1 221,8	1 221,8
Razem	5 692,583	24,64	1 224,044	6 941,267
Razem bez W03.1	5 692,583	24,64	2,244	5 719,467

***wyluczając wyroby należące do Gminy Mogielnica**

10. Harmonogram usuwania azbestu

Na mocy polskiego prawa wykorzystywanie azbestu lub wyrobów zawierających azbest zostało dopuszczone w użytkowanych instalacjach lub urządzeniach nie dłużej niż do dnia 31 grudnia 2032 r. Zgodnie z założeniami Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032 proces usuwania wyrobów zawierających azbest powinien być zakończony do 2032 roku.

Harmonogram realizacji Programu usuwania azbestu z terenu Gminy Mogielnica podzielono na 2 etapy, tj.:

- I etap: lata 2014-2022,
- II etap: lata 2023-2032.

**Tab. 11. Harmonogram realizacji Programu Usuwania Azbestu
z terenu Gminy Mogielnica**

L.p.	Zadanie	Etap I	Etap II	Jednostka odpowiedzialna
		2014-2022	2023-2032	
1	aktualizacja danych zawartych w Bazie Azbestowej	Na bieżąco, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez właścicieli nieruchomości, na których znajdują się wyroby azbestowe		Gmina na podstawie danych od właścicieli nieruchomości
2	Akcje informacyjno-edukacyjne wśród mieszkańców	Na bieżąco, co 2 lata należy przeprowadzić kampanię edukacyjną w postaci ulotek/plakatów/spotkań z mieszkańcami itd.		Gmina
3	Zapewnienie środków finansowych na realizację Programu	Na bieżąco, na każdy rok należy zapewnić odpowiednią kwotę w budżecie gminy		Gmina

L.p.	Zadanie	Etap I	Etap II	Jednostka odpowiedzialna
4	Bezpieczne usuwanie zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych	Na bieżąco, do roku 2032 gmina powinna co roku ubiegać się o dofinansowanie usuwania azbestu ze środków WFOŚiGW (zgodnie z deklaracjami mieszkańców na dany rok)		Gmina, właściciele nieruchomości (osoby prawne oraz fizyczne) WFOŚiGW,
		Zakłada się na tym etapie usunięcie ok. 40% zinwentaryzowanych w roku 2013 wyrobów	Zakłada się na tym etapie usunięcie ok. 60% zinwentaryzowanych w roku 2013 wyrobów	
5	Bezpieczne usunięcie zinwentaryzowanego azbestu magazynowanego	x		Gmina, WFOŚiGW, właściciele nieruchomości (osoby prawne oraz fizyczne)
6	Bezpieczne usunięcie rur azbestowo-cementowych	x		Gmina, WFOŚiGW
7	Monitorowanie procesu usuwania wyrobów azbestowych	Monitorowanie usuwania azbestu powinno odbywać się raz na 2 lata w postaci opracowania przez gminę oceny wskaźników realizacji Programu (wskaźniki są opisane w rozdziale 12 Programu) w postaci tabelarycznej (wzór raportu z monitoringu programu znajduje się w zał. 6 . Raport z monitoringu Programu za dany okres 2 letni realizacji Programu powinien zostać przekazany Burmistrzowi Gminy w terminie do dnia 31 marca roku następującego po ww. okresie		Gmina
8	Aktualizacja Programu	Raz na 4 lata (aktualizacje powinny nastąpić na początku roku: 2018, 2022, 2026, 2030)		Gmina

Tab. 12. Ilościowy harmonogram usuwania azbestu (kg) *

L.p.	Etap	Etap I	Etap II
		2014-2022	2023-2032
1	Ilość wyrobów azbestowych do usunięcia z terenu Gminy w podziale na Etap	40% 2 287 786,80	60% 3 431 680,20
2	Ilość wyrobów azbestowych do usunięcia z terenu Gminy w podziale na rok	254 198,53	343 168,02

* W harmonogramie nie uwzględniono masy rur azbestowych przeznaczonych do usunięcia, ze względu na konieczność wcześniejszego ustalenia terminu przeprowadzenia związanych z tym prac

11. Szacunkowy koszt usunięcia wyrobów zawierających azbest

W celu oszacowania kosztów usunięcia azbestu z terenu Gminy Mogielnica wykonano rozeznanie wśród firm zajmujących się demontażem, transportem i utylizacją azbestu. **(Załącznik 5)**

Ceny podane przez firmy za usuwanie eternitu znacznie się od siebie różnią, w związku z czym obliczono średni koszt demontażu, transportu i utylizacji azbestu. Należy mieć jednocześnie na uwadze, że jeśli Gmina Mogielnica będzie prowadziła postępowanie w sprawie wyłonienia wykonawcy do wykonania ww. zadań na dany rok, kwoty podawane przez Wykonawców mogą znacznie się różnić od siebie oraz należy założyć, że będą mniejsze niż założono w niniejszej kalkulacji.

W wyniku rozeznania cenowego ustalono następujące ceny:

Tab. 13. Ceny demontażu, transportu i utylizacji azbestu

Koszt demontażu:	
1 m ² azbestu – ok. 6,8 zł	
1 Mg azbestu – ok. 621 zł; 1 kg azbestu – ok. 0,62 zł	
Koszt transportu i utylizacji azbestu (np. dla azbestu magazynowanego):	
1 m ² azbestu - ok. 6,8 zł	
1 Mg azbestu - ok. 621 zł; 1 kg azbestu – ok. 0,62 zł	
Łączny koszt demontażu, transportu i utylizacji azbestu wynosi:	
1 m ² azbestu - ok. 12 zł	
1 Mg azbestu - ok. 1078 zł; 1 kg azbestu – ok. 1,08 zł	

Kalkulacja została sporządzona w oparciu o założenie, że 1 m² płyty azbestowej waży 11 kg.

Analizując **Tab.13** należy mieć na uwadze, że każda z 3 wymienionych w niej usług (demontaż; demontaż, transport i utylizacja; transport i utylizacja) były wyceniane osobno, stąd też suma kosztu np. demontażu azbestu oraz transportu i utylizacji nie pokrywa się z

łącznym kosztem demontażu, transportu i utylizacji azbestu podanym w **tab. 13** (związane jest to również z pewnymi mechanizmami funkcjonowania firm działających w zakresie demontażu, transportu i utylizacji azbestu, gdzie koszty jednostkowe danego zamówienia maleją jeżeli zamawiający wykupuje kilka usług – np. zarówno demontaż jak i transport oraz utylizację w ramach jednego zamówienia).

Należy mieć również na uwadze, że ze względu na odległość, wyroby eternitowe pochodzące z Gminy Mogielnica, mogą być wywożone na 3 składowiska, znajdujące się w różnych województwach. Najbliższe składowisko odpadów azbestowych to **ASA Eko-Radomsko Sp. z o.o.**, oddalone o ok. 147 km od Gminy Mogielnica (woj. łódzkie). Kolejnym składowiskiem jest firma **Środowisko i Innowacje Sp. z o. o., Doborów** (woj. świętokrzyskie) oddalone 182 km od opisywanej gminy. Na terenie województwa mazowieckiego znajduje się **Regionalny Zakład Gospodarki Odpadami, Rachocin**, 189 km od Gminy Mogielnica.

W Bazie Azbestowej zawarte są informacje dot. kosztu składowania azbestu na dwóch z trzech podanych składowisk. Ceny przyjęcia odpadów na składowisko są bardzo różne nawet dla tego samego składowiska i często zależą od indywidualnych ustaleń pomiędzy zarządzającym składowiskiem, a przedstawicielem firmy przekazującej odpady azbestowe do składowania.

Zgodnie z danymi Bazy Azbestowej, cena przyjmowanych odpadów:

- ❖ Do Regionalnego Zakładu Gospodarki Odpadami, Rachocin wynosi: **do 5 Mg – 600 zł/Mg netto, powyżej 5 Mg - 450 zł/Mg netto**
- ❖ Na składowisko Środowisko i Innowacje wynosi **170601: 300-400 zł/Mg, 170605: 240 zł/Mg**

Do wyliczenia kosztów usunięcia azbestu z terenu gminy posłużyły również dane zebrane w trakcie inwentaryzacji:

Tab.14. Ilość azbestu zmagazynowanego oraz w postaci pokryć dachowych na terenie Gminy Mogielnica

Azbest magazynowany: 1 377 531 kg
Azbest w postaci pokryć dachowych: 4 341 936 kg
Rury azbestowo-cementowe W03.1: 1 221 800 kg

Koszty przedstawiają się następująco:

❖ **Koszt transportu i utylizacji azbestu magazynowanego wynosi:**

Etap I:

JST: 0 zł

Pozostałe: $0,62 * 551\,012,4 = 341\,627,69$ zł

Razem: **341 627,69 zł**

Etap II:

JST: 0 zł

Pozostałe: $0,62 * 826\,518,6 = 512\,441,53$ zł

Razem: **512 441,53 zł**

Tab. 15. Koszt transportu i utylizacji azbestu zmagazynowanego na terenie Gminy Mogielnica (zł)

	Etap I	Etap II	Razem
JST	0,00	0,00	0,00
Pozostałe	341 627,69	512 441,53	854 069,22
Razem	341 627,69	512 441,53	854 069,22

❖ **Koszt demontażu, transportu i utylizacji azbestu znajdującego się na dachach w gminie wynosi:**

Etap I:

JST: $1,08 * 897,6 = 969,41 \text{ zł}$

Pozostałe: $1,08 * 1\,735\,876,8 = 1\,874\,746,94 \text{ zł}$

Razem: 1 875 716,35zł

Etap II:

JST: $1,08 * 1\,346,4 = 1\,454,11 \text{ zł}$

Pozostałe: $1,08 * 2\,603\,815,2 = 2\,812\,120,42 \text{ zł}$

Razem: 2 813 574,53 zł

Tab. 16. Koszt demontażu, transportu i utylizacji azbestu na dachach w Gminie Mogielnica (zł)

	Etap I	Etap II	Razem
JST	969,41	1 454,11	2 423,52
Pozostałe	1 874 746,94	2 812 120,42	4 686 867,36
Razem	1 875 716,35	2 813 574,53	4 689 290,88

Tab. 17. Łączny koszt usunięcia azbestu z terenu Gminy Mogielnica

	Etap I	Etap II	Razem
JST	969,41	1 454,11	2 423,52
Pozostałe	2 216 374,63	3 324 561,95	5 540 936,58
Razem	2 217 344,04	3 326 016,06	5 543 360,10

Koszty usunięcia azbestu są jednak jedną składową całkowitych kosztów realizacji Programu, na który również składają się m. in. koszty kampanii edukacyjnych oraz aktualizacji PUA. Do wyliczenia kosztu założenia nowych dachów wykorzystano średni koszt montażu i pokrycia nowego dachu z blachodachówki w wysokości 65 PLN brutto/1 m2 powierzchni dachu. Kwota jednostkowa założenia nowego dachu została oszacowana na podstawie przeprowadzonej analizy rynku. Ponad to, ze względu na stan techniczny budynków oraz ich wiek, założono, że 80% dachów zostanie pokryta nowym materiałem. Na pozostałe 20% nieruchomości nie zostanie założony nowy dach.

Całkowity koszt realizacji Programu wyglądają następująco:

**Tab.18. Całkowity koszt realizacji Programu Usuwania Azbestu
na terenie Gminy Mogielnica (zł)**

Koszty	Etap I	Etap II	Razem
Koszt usunięcia azbestu	2 27 344,04	3 326 016,06	5 543 360,10
Koszt założenia nowych dachów*	8 210 206,25	12 315 309,38	20 525 515,64
Koszt kampanii edukacyjnych**	18 000,00	20 000,00	38 000,00
koszt aktualizacji PUA***	8 000,00	8 000,00	16 000,00
Razem	10 453 550,29	15 669 325,44	26 122 875,74

* Koszt obliczony na podstawie założenia, że 80% dachów zostanie pokryta innym materiałem, a na 20% nieruchomości nie zostanie założony nowy dach z uwagi na zły stan budynków

** Koszt kampanii edukacyjnych został oszacowany na 2000 PLN brutto za każdy rok

*** Aktualizacja programu powinna być wykonywana raz na 4 lata (kolejno w 2018, 2022, 2026 oraz 2030 roku), koszt 1 aktualizacji wynosi 4000 PLN brutto.

**Tab. 19. Źródła finansowania Programu Usuwania Azbestu
na terenie Gminy Mogielnica**

Źródła finansowania Programu	Etap I	Etap II	Razem
Budżet Gminy	30 437,08	34 655,62	65 092,70
WFOŚiGW	1 773 875,23	2 660 812,85	4 434 688,08
Środki właścicieli wyrobów azbestowych	8 649 237,98	12 973 856,97	21 623 094,95
Razem	10 453 550,29	15 669 325,44	26 122 875,74
Środki do zarezerwowania w budżecie Gminy na rok	Etap I	Etap II	
Budżet Gminy	3 381,90	3 465,56	

Do całkowitego kosztu realizacji Programu Usuwania Azbestu na terenie Gminy Mogielnica należy dodać koszt demontażu, transportu oraz utylizacji azbestu znajdującego się w postaci rur azbestowo-cementowych (W03.1)

Koszt wykopania i demontażu rur liczony jest w kalkulacji za 1 metr, a więc:

1 221 800 kg (30 545 mb – jednostki pierwotne wprowadzone do Bazy Azbestowej)

Koszt demontażu (wykopania) rur:

$30\,545 \times 35 \text{ zł} = 1\,069\,075 \text{ zł}$

Reasumując koszt demontażu, transportu i utylizacji azbestu znajdującego się w postaci rur azbestowo-cementowych (W03.1) wynosi:

$$1\,069\,075 + (1\,221\,800 * 0,62 \text{ zł}) = \mathbf{1\,826\,591 \text{ zł}}$$

Łączny koszt realizacji Programu Usuwania Azbestu na terenie Gminy Mogielnica wynosi:

$$\mathbf{26\,122\,875,74 + 1\,826\,591 \text{ zł} = 27\,949\,466,7 \text{ zł}}$$

Źródłami finansowania Programu są:

1. Budżet Gminy, który pokrywa:
 - ❖ 20% kosztów usunięcia azbestu z budynków gminy,
 - ❖ koszt aktualizacji PUA
 - ❖ koszt kampanii edukacyjnych
 - ❖ koszt założenia nowych dachów na budynki należące do gminy
2. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW), który pokrywa 80% całkowitych kosztów usuwania azbestu, których właścicielami są gmina, osoby prywatne oraz fizyczne.
3. Środki właścicieli wyrobów azbestowych z wyłączeniem budynków należących do gminy, pokrywające 20% kosztów usunięcia azbestu z budynków oraz koszt założenia nowych dachów.

12. Monitoring realizacji Programu na podstawie wskaźników

Wskaźniki realizacji *Programu* stanowią instrument, za pomocą którego gmina może w sposób jednoznaczny ocenić czy wdrażanie *Programu* odbywa się w stopniu wystarczającym oraz czy zasady (cele oraz działania) postawione w *Programie* spełniają swoją rolę (czy może istnieje potrzeba ich zmian oraz co jest z tym związane aktualizacja *Programu*).

Należy podkreślić, że wskaźniki powinny być proste do wyliczenia na podstawie dostępnych danych, dzięki czemu ich wyliczenie nie zajmuje dużo czasu, jak również metoda ich liczenia nie pozostawia żadnego pola do interpretacji. Na podstawie kilku prostych wskaźników gmina jest w stanie monitorować realizację *Programu* zgodnie z harmonogramem realizacji *Programu* zawartym w rozdziale 10.

Bardzo ważne jest aby na podstawie wyliczenia wskaźników można było dokonać jednoznacznej oceny realizacji *Programu*. Należy pamiętać, że tylko odniesienie wskaźników do konkretnych danych może dać efekt w postaci ich rzetelnej oceny co będzie stanowiło rzetelny monitoring realizacji *Programu*. W wielu przypadkach niestety trudno jest określić proste, jednoznaczne wskaźniki, które będzie można odnieść do konkretnych danych. W związku z powyższym wskaźniki realizacji niniejszego *Programu* zostały podzielone na 2 rodzaje – wskaźniki monitoringu bezpośrednie oraz wskaźniki monitoringu pośrednie (czyli takie, których wyliczenie nie daje bezpośredniej oceny i należy je interpretować):

Wskaźniki monitoringu bezpośrednie:

1. Wskaźniki efektywności realizacji *Programu*:

a) *Ilość unieszkodliwionych odpadów zawierających azbest - Mg/rok –*

należy dążyć do osiągnięcia liczby przynajmniej również podanej w harmonogramie usuwania azbestu lub wyższej

b) *Stopień wykorzystania środków finansowych zaplanowanych na realizację Programu w danym roku - %*

- należy dążyć do osiągnięcia wartości pomiędzy 90-100%,

Wskaźniki monitoringu pośrednie:

2. Wskaźniki świadomości ekologicznej mieszkańców:

- a) Liczba wniosków o dofinansowanie usuwania azbestu złożonych do gminy przez mieszkańców/rok,
- b) Liczba przypadków nielegalnego demontażu wyrobów zawierających azbest/rok,
- c) Liczba inicjatyw społeczności lokalnej w zakresie problematyki azbestowej/rok,
- d) Liczba interwencji podejmowanych przez jednostki kontrolne (Nadzór budowlany, Państwową Inspekcję Pracy, Inspekcję Sanitarną, Gminę)/rok.

13. Finansowanie demontażu, transportu i unieszkodliwiania wYROBÓW zawierających azbest

Z uwagi na ograniczony budżet własny oraz dużą kwotę niezbędną na usunięcie azbestu z terenu gminy do roku 2032m istotne jest aby Gmina Mogielnica pozyskiwała również środki na usuwanie wyrobów zawierających azbest ze źródeł zewnętrznych. Obecnie istnieje kilka możliwych dróg pozyskania takich środków.

Główne źródła pozyskania ww. środków zewnętrznych zostały przedstawione poniżej:

1. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

- 1.1. Dotacje za pośrednictwem WFOŚiGW*
- 1.2. Program Priorytetowy „Edukacja Ekologiczna”*

2. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

- 2.1. Dotacje, pożyczki i umorzenia pożyczek*
- 2.2. Dopłaty do kredytów bankowych*

3. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

- 3.1. Program rozwoju obszarów wiejskich*

- 3.1.1. Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego**

- Działanie 121: Modernizacja gospodarstw rolnych

- Działanie 126: Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych

- 3.1.2. Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej**

- Działanie 311: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

4. Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych

Regionalny Program Województwa Mazowieckiego

Priorytet IV: Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka

Działanie 4.2: Ochrona powierzchni ziemi

5. Agencja Rozwoju Mazowsza

Regionalny Program Województwa Mazowieckiego

Priorytet V: Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu

Działanie 5.2: Rewitalizacja miast

6. Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych

Program: Infrastruktura i Środowisko

Priorytet 5: Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych

Działanie 5.4: Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej

1. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

1.1. Dotacje za pośrednictwem WFOŚiGW

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska (NFOŚiGW) udziela dotacji w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest w ramach programu priorytetowego: Gospodarowanie odpadami innymi niż komunalne: część 2 – usuwanie wyrobów zawierających azbest. Środki finansowe przekazywane są do Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW), skąd udzielane są dotacje dla gmina na demontaż, transport i utylizację azbestu.

1.2. Program Priorytetowy „Edukacja ekologiczna”

W ramach Programu Jednostki Samorządu Terytorialnego (zwane dalej *JST*) mogą ubiegać się o środki finansowe na edukację ekologiczną z zakresu tematyki m. in. azbestu (szkolenia, kampanie informacyjne itd.).

Nabór do II Konkursu Programu Priorytetowego „Edukacja ekologiczna” będzie ogłoszony w IV kwartale 2013 r. Szczegółowe warunki, kategorie i ostateczny termin naboru do Konkursu będą ogłoszone co najmniej 20 dni roboczych przed rozpoczęciem naboru wniosków.

Dokumenty i wnioski (aktualnie z I Konkursu) są dostępne do pobrania na stronie internetowej NFOŚiGW:

<http://www.nfosigw.gov.pl/srodki-krajowe/programy-priorytetowe/edukacja-ekologiczna/>

2. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

2.1. Dotacje, pożyczki, umorzenia pożyczek

JST mogą otrzymać dotację w ramach Programu: Usuwanie i unieszkodliwianie azbestu na terenie Województwa Mazowieckiego 2013.

Beneficjentami środków WFOŚiGW mogą być także osoby prawne, osoby fizyczne oraz jednostki organizacyjne administracji publicznej nie posiadające osobowości prawnej, a także związki celowe tych osób.

- ❖ Osoby prawne oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą składają wnioski indywidualne o przyznanie dofinansowania (na formularzu obowiązującego wniosku).
- ❖ Osoby fizyczne (w tym wspólnoty mieszkaniowe) nie prowadzące działalności gospodarczej składają wnioski o dofinansowanie za pośrednictwem gminy.

Dopuszcza się możliwość złożenia przez gminę jednego wniosku obejmującego zarówno obiekty stanowiące własność osób fizycznych jak i obiekty będące własnością gminy.

Dofinansowanie (do 100%) obejmuje koszty demontażu wyrobów azbestowych, transportu na miejsce składowania oraz koszt utylizacji. Dofinansowanie ma formę dotacji lub po wyczerpaniu środków na dany rok, może przybrać formę pożyczki (choć jeszcze nigdy nie zdarzyła się sytuacja, aby gmina zaciągała pożyczkę na ww. cel – informacja z WFOŚiGW w Warszawie). Dofinansowanie przyznawane jest na podstawie przedłożonego wniosku oraz

harmonogramu rzeczowo-finansowego (szacunkowe koszty przedsięwzięcia, etapy realizacji procesu usuwania azbestu). Wnioski są rozpatrywane w kolejności wpłynięcia, do wyczerpania środków finansowych.

Zgodnie z Regulaminem postępowania w sprawach przyznania środków WFOŚiGW w Warszawie na dofinansowanie działań z zakresu unieszkodliwiania azbestu na terenie województwa mazowieckiego na rok 2013, dofinansowaniem mogą być objęte obiekty, dla których właściciel, zarządca lub użytkownik sporządził i złożył marszałkowi województwa lub odpowiednio wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta **Informację o wyrobach zawierających azbest i miejscu ich wykorzystania**. Ponadto Wnioskodawca ubiegający się o dofinansowanie zobowiązany jest do uzyskania od właściwych organów administracji architektoniczno-budowlanej prawomocnej decyzji administracyjnej związanej z zakresem wykonywanych prac oraz do przedłożenia **Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest**.

Należy jednocześnie podkreślić, że prace związane z usuwaniem i unieszkodliwianiem azbestu muszą być wykonywane przez firmę posiadającą stosowne zezwolenia na wytwarzanie, transport i unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest, a wykonawcy zadania powinni zostać wybrani przez JST zgodnie z ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. *Prawo zamówień publicznych* (Dz. U. z 2010 r. Nr 113 poz. 759 z późn. zm.).

Zgłoszone do dofinansowania zadania realizowane są w roku ogłoszenia programu jednakże do programu nie mogą być zgłaszane zadania zakończone (wyjątek stanowi dofinansowanie zadań w ramach trybu nadzwyczajnego).

Koszty jednostkowe, w ramach udzielanego dofinansowania nie mogą przekroczyć:

- 900 zł za Mg demontowanych wyrobów azbestowych wraz z ich utylizacją lub 12 zł za m² demontowanych wyrobów azbestowych wraz z ich utylizacją,
- 600 zł za Mg utylizowanych odpadów azbestowych (bez ich demontażu) lub 8 zł za m² utylizowanych odpadów (bez dokonywania demontażu).

W przypadku przekroczenia powyższych kwot ulega zmniejszeniu kwota przyznawanego dofinansowania, za wyjątkiem sytuacji, w których demontaż wyrobów zawierających azbest wymagał będzie poniesienia dodatkowych nakładów finansowych - dopuszcza się wówczas zwiększenie jednostkowego kosztu kwalifikowanego (nie więcej niż o 50 %), pod warunkiem przedłożenia stosownych wyjaśnień, które zostaną zaakceptowane przez WFOŚiGW w Warszawie.

Koszty kwalifikowane to: koszty demontażu płyt azbestowych, koszt przewiezienia azbestu z miejsca demontażu do miejsca unieszkodliwienia oraz koszt unieszkodliwienia azbestu. Środki WFOŚiGW w Warszawie nie mogą być przeznaczone na wykonanie nowych pokryć dachowych.

Wyplata środków odbywa się w ramach umów cywilnoprawnych, po złożeniu przez Wnioskodawcę faktury oraz protokołu potwierdzającego wykonanie zadania wraz z oświadczeniem wykonawcy o prawidłowym wykonaniu prac oraz o oczyszczeniu terenu z pyłu azbestowego, z zachowaniem właściwych przepisów technicznych i sanitarnych.

Osoby prawne oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą składają wnioski indywidualne o przyznanie dofinansowania na obowiązującym formularzu wniosku. Karta Informacyjna Zadania, wzór wniosku oraz aktualnie obowiązujący wykaz załączników można uzyskać w Biurze WFOŚiGW w Warszawie oraz na stronie internetowej WFOŚiGW w Warszawie.

Osoby fizyczne (w tym wspólnoty mieszkaniowe) nieprowadzące działalności gospodarczej składają wnioski o dofinansowanie za pośrednictwem gminy.

Wnioski należy składać w Biurze WFOŚiGW w Warszawie. Kompletne wnioski o dofinansowanie będą rozpatrywane według kolejności złożenia do czasu wyczerpania środków wydzielonych w planie finansowym na realizację zadań w ramach priorytetu Ochrona ziemi.

W ramach Programu możliwe jest również dofinansowanie w ramach trybu nadzwyczajnego, który stosowany jest dla zadań z zakresu unieszkodliwiania azbestu związanych z usuwaniem skutków działania żywiołów na terenie województwa mazowieckiego. Pomoc otrzymana w ramach trybu nadzwyczajnego jest udzielana w formie dotacji w wysokości do 100% kosztów kwalifikowanych. Wnioskodawca ubiegający się o dofinansowanie w ramach trybu nadzwyczajnego zobowiązany jest do przedstawienia protokołu poświadczającego poniesienie szkód wywołanych działaniem żywiołu potwierdzonego przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta/starostę właściwego dla obszaru gminy/miasta/powiatu, na którym realizowane jest przedmiotowe zadanie.

Ubieganie się o dofinansowanie w ramach trybu nadzwyczajnego może odbywać się w okresie 6 miesięcy od daty wystąpienia nadzwyczajnego zagrożenia spowodowanego działaniem żywiołu.

W ramach rozliczenia środków przyznanych w trybie nadzwyczajnym będą również uwzględniane faktury/rachunki obejmujące koszty kwalifikowane, które zostały wystawione przed datą podjęcia decyzji przez Zarząd WFOŚiGW w Warszawie o przyznaniu dofinansowania - jednakże po dniu wystąpienia działania żywiołu i nie zostały objęte wypłatą odszkodowania od ubezpieczyciela.

Również w trybie nadzwyczajnym w przypadku przekroczenia kwoty dotacji, ulega zmniejszeniu kwota przyznawanego dofinansowania, za wyjątkiem sytuacji, w których demontaż wyrobów zawierających azbest wymagał będzie poniesienia dodatkowych nakładów finansowych - dopuszcza się wówczas zwiększenie jednostkowego kosztu kwalifikowanego (nie więcej niż o 50 %), pod warunkiem przedłożenia stosownych wyjaśnień, które zostaną zaakceptowane przez WFOŚiGW w Warszawie.

W trybie nadzwyczajnym wypłata środków także odbywa się w ramach umów cywilnoprawnych, po złożeniu przez Wnioskodawcę faktury oraz protokołu potwierdzającego wykonanie zadania wraz z oświadczeniem wykonawcy o prawidłowym wykonaniu prac oraz

o oczyszczeniu terenu z pyłu azbestowego, z zachowaniem właściwych przepisów technicznych i sanitarnych.

Po wyczerpaniu środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie przeznaczonych na dotacje, WFOŚiGW może udzielić beneficjentowi pożyczki oprocentowanej 3,5% w skali roku. Zasady ubiegania się o pożyczkę są takie same jak ubiegania się o dotację.

WFOŚiGW może także umorzyć 30% pożyczki udzielonej w celu usunięcia i utylizacji wyrobów zawierających azbest. Umorzenie pożyczki następuje po dostarczeniu do WFOŚiGW kart przekazania odpadów azbestowych na składowisko oraz protokołów odbioru robót.

Wnioski oraz instrukcje związane z Programem znajdują się na stronie internetowej <http://www.wfosigw.pl/strefa-beneficjenta/programy-2013>.

Dopłaty do kredytów bankowych

WFOŚiGW w Warszawie udziela dopłat do kredytów udzielonych przez banki, które zawarły z WFOŚiGW umowę o współpracy (dofinansowanie udzielane jest w postaci dopłat do odsetek udzielanych przez banki):

❖ Bank Ochrony Środowiska S.A

Pomiędzy WFOŚiGW w Warszawie, a Bankiem Ochrony Środowiska S.A. w Warszawie w dniu 02.08.2010 r. została zawarta Umowa o współpracy w sprawie dopłat ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie do oprocentowania lub częściowej spłaty kredytów preferencyjnych udzielanych przez Bank Ochrony Środowiska S.A. na zadania z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej

realizowane na terenie województwa mazowieckiego. Informacje nt. kredytów udzielanych przez Bank Ochrony Środowiska S.A. dostępne są na stronie www.bosbank.pl

❖ **Bank Spółdzielczy w Mszczonowie**

Pomiędzy WFOŚiGW w Warszawie, a Bankiem Spółdzielczym w Mszczonowie w dniu 15.06.2011 r. została zawarta Umowa o współpracy w sprawie dopłat ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie do oprocentowania lub częściowej spłaty kapitału kredytów preferencyjnych udzielanych przez Bank Spółdzielczy w Mszczonowie na zadania z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowane na terenie województwa mazowieckiego.

❖ **Bank PKO B.P.**

Pomiędzy WFOŚiGW w Warszawie, a Powszechną Kasą Oszczędności Bankiem Polskim Spółką Akcyjną z siedzibą w Warszawie w dniu 16.12.2011 r. została zawarta Umowa o współpracy w sprawie dopłat ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie do oprocentowania lub częściowej spłaty kredytów preferencyjnych udzielanych przez Powszechną Kasę Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna na zadania z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowane na terenie województwa mazowieckiego.

❖ **ING Banki Śląski S.A.**

Pomiędzy WFOŚiGW w Warszawie, a ING Bankiem Śląskim Spółką Akcyjną z siedzibą w Katowicach w dniu 29.02.2012 r. została zawarta Umowa o współpracy w sprawie dopłat ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie do oprocentowania lub częściowej spłaty kredytów preferencyjnych udzielanych przez ING Bank Śląski Spółka Akcyjna na zadania z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowane na terenie województwa mazowieckiego.

❖ **SGB - Bank Spółka Akcyjna**

Pomiędzy WFOŚiGW w Warszawie, a SGB - Bank Spółką Akcyjną z siedzibą w Poznaniu w dniu 19.10.2012 r. została zawarta Umowa o współpracy w sprawie dopłat ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie do oprocentowania lub częściowej spłaty kredytów preferencyjnych udzielanych przez SGB - Bank Spółką Akcyjną na zadania z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowane na terenie województwa mazowieckiego.

Wniosek o dopłatę z WFOŚiGW składany jest do Banku udzielającego kredyt (o ile WFOŚiGW ma z nim podpisaną umowę o współpracy).

WFOŚiGW w Warszawie wspiera inwestycje ekologiczne poprzez udzielanie dotacji na częściową dopłatę do oprocentowania kredytu bankowego w wysokości nie wyższej niż 4% wartości kredytu, przy czym wysokość oprocentowania kredytu po uwzględnieniu dopłat WFOŚiGW nie może być niższa niż 3,5 %.

3. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

3.1. Program rozwoju obszarów wiejskich:

3.1.1. Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego

Działanie 121: Modernizacja gospodarstw rolnych

W ramach Działania 121: „Modernizacja gospodarstw rolnych” Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadzi program refundacji części kosztów kwalifikowanych inwestycji w gospodarstwach rolnych.

Z perspektywy przedsięwzięć obejmujących usuwanie wyrobów zawierających azbest, pomoc przyznaje się na inwestycję ew celu:

- a) poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie ochrony środowiska, lub

- b) poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie warunków utrzymania zwierząt, lub
- c) poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie higieny i bezpieczeństwa produkcji.

W ramach działania wspierane są inwestycje materialne i niematerialne służące modernizacji produkcji rolnej, a w szczególności inwestycje materialne takie jak budowa lub remont połączony z modernizacją budynków lub budowli.

Beneficjentem może być osoba fizyczna, osoba prawna czy spółka osobowa prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej. Osoba fizyczna musi być pełnoletnia i nie mogła osiągnąć wieku emerytalnego.

Poziom pomocy wynosi maksymalnie:

- 40 % kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą,
- 50 % kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia.

Ponadto należy podkreślić, że w ramach tego programu można starać się o zaliczkę – przed uzyskaniem środków z refundacji kosztów.

Wzór wniosku o zaliczkę można pobrać ze strony internetowej:

<http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Wiadomosci/Wzor-wniosku-Beneficjenta-o-zaliczke>

lub

<http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-zaliczke-dla-beneficjentow-dzialan-121-123-311-312-413-421-oraz-431-prow-2007-2013.html>

Wzór wniosku o płatność (płatności) do pobrania ze strony:

<http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-platnosc-plaszczowy-dla-dzialan-inwestycyjnych-tj-121-126-311-312-413-311-413-312-objetych-prow-2007-2013.html>

Działanie 126: Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego
w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich
działań zapobiegawczych

W ramach Działania 126 Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przewiduje refundację kosztów nawet do 90% kosztów kwalifikowanych.

Celem i zakresem działania tego programu jest odtworzenie potencjału produkcyjnego w gospodarstwach rolnych prowadzących produkcję roślinną lub zwierzęcą (z wyłączeniem produkcji rybnej lub leśnej), zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych.

Odtworzenie potencjału (z perspektywy usuwania wyrobów azbestowych) może nastąpić poprzez: budowę, remont lub modernizację budynków lub budowli służących do prowadzenia produkcji rolnej.

Beneficjentem programu może być osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Do pomocy uprawnieni są producenci rolni, w gospodarstwach których powstały określone szkody w wyniku działania niekorzystnych zjawisk atmosferycznych. Pomoc przyznaje się po oszacowaniu szkód przez komisję, powołaną przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce wystąpienia szkody.

❖ Pomoc przyznaje się na operacje o planowanej wysokości kosztów kwalifikowanych powyżej 10 000 zł.

Pomoc może wynosić maksymalnie 130 % wartości ogółu strat powstałych w gospodarstwie w wyniku niekorzystnych zjawisk atmosferycznych, przy czym nie może być większa niż 300 tys. zł na gospodarstwo w okresie realizacji PROW 2007 - 2013.

Wzór wniosku o płatność (płatniczy) można pobrać ze strony internetowej:
<http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-platnosc-plaszczowy-dla-dzialan-inwestycyjnych-tj-121-126-311-312-413-311-413-312-objetych-prow-2007-2013.html>

Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej

Działanie 311: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

W ramach Działania 311 Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przewiduje zwrot części kosztów kwalifikowanych inwestycji.

W przypadku usuwania wyrobów azbestowych koszty te będą najprawdopodobniej fragmentem inwestycji, kiedy beneficjentowi udziela się pomocy z tytułu podjęcia lub rozwoju działalności w zakresie:

- 1) usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa;
- 2) usług dla ludności;
- 3) sprzedaży hurtowej i detalicznej;
- 4) rzemiosła lub rękodzielnictwa;
- 5) robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych;
- 6) usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem;
- 7) usług transportowych;
- 8) usług komunalnych;
- 9) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych;
- 10) magazynowania lub przechowywania towarów;
- 11) wytwarzania produktów energetycznych z biomasy;
- 12) rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Beneficjentem programu może być osoba fizyczna, ubezpieczona na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. *o ubezpieczeniu społecznym rolników*, jako rolnik, małżonek rolnika lub domownik.

Kryteria dostępu do przedmiotowego programu istotne z punktu usuwania wyrobów azbestowych są następujące:

1. Działalność, której dotyczy operacja, zarejestrowana jest w miejscowości należącej do:
 - a. gminy wiejskiej, albo
 - b. gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, albo
 - c. gminy miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców;
2. Inwestycje związane z budową, remontem, wyposażeniem, zagospodarowaniem nieruchomości objętych operacją, dotyczą nieruchomości położonych w miejscowościach o których mowa w pkt. 1 powyżej.

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi w gospodarstwie rolnym, w okresie realizacji Programu, nie może przekroczyć 100 000 zł. Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 50 % kosztów kwalifikowanych operacji.

Wzór wniosku o zaliczkę jest dostępny do pobrania ze strony internetowej:

<http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Wiadomosci/Wzor-wniosku-Beneficjenta-o-zaliczke>

lub

<http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-zaliczke-dla-beneficjentow-dzialan-121-123-311-312-413-421-oraz-431-prow-2007-2013.html>

Wzór wniosku o płatność (płatności) jest dostępny do pobrania ze strony internetowej:

<http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-platnosc-plaszczowy-dla-dzialan-inwestycyjnych-tj-121-126-311-312-413-311-413-312-objetych-prow-2007-2013.html>

4. Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych

Regionalny Program Województwa Mazowieckiego

Priorytet IV: Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka

Działanie 4.2: Ochrona powierzchni ziemi

Celem Działania jest zmniejszenie ilości składowanych odpadów i ograniczenie ich negatywnego wpływu na środowisko, jak również rekultywacja zdegradowanych terenów. W ramach tego działania przewidziane jest dofinansowanie na m.in. kompleksowe oczyszczanie terenu z odpadów zawierających azbest lub/oraz usuwanie azbestu z budynków użyteczności publicznej wraz z zapewnieniem bezpiecznego unieszkodliwiania odpadów.

Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowalnych na poziomie projektu może wynosić 85 % lub może plasować się na poziomie wynikającym z właściwego rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego (w przypadku wystąpienia pomocy publicznej).

Minimalny wkład własny beneficjenta wynosi 3 % - dla jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, gdy nie występuje pomoc publiczna, oraz 40 % - w przypadku udzielania pomocy de minimis.

Minimalna / Maksymalna kwota wsparcia (jeśli dotyczy) wynosi:

- ❖ Demarkacja z POIiŚ – w RPO przedsięwzięcia obsługujące do 150 tys. mieszkańców.
- ❖ Demarkacja z PROW (dotyczy tylko projektów w zakresie zbioru, segregacji i wywozu odpadów):

Na obszarach objętych interwencją PROW:

- projekty o wartości (kwocie) dofinansowania powyżej 200 tys. zł,
- projekty o wartości (kwocie) dofinansowania poniżej 200 tys. zł – tylko w przypadku gdy gmina nie może już korzystać ze wsparcia z PROW (np. gdy z PROW otrzymała wsparcie na 150 tys. zł, a kolejny projekt ma wartość przekraczającą pozostałą kwotę możliwą do wykorzystania w PROW).

Beneficjentami tego Działania mogą być:

- ❖ Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- ❖ Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną,
- ❖ Podmioty działające w oparciu o zapisy Ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym,
- ❖ Podmioty wykonujące usługi publiczne na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego, w których większość udziałów lub akcji posiada samorząd,
- ❖ Podmioty wybrane w drodze ustawy Prawo zamówień publicznych wykonujące usługi publiczne na podstawie obowiązującej umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego na świadczenie usług z danej dziedziny,
- ❖ Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- ❖ Jednostki organizacyjne podległe Ministrowi Obrony Narodowej oraz dla których jest on organem założycielskim lub organem nadzorczym,
- ❖ Zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia - zakontraktowane z NFZ.

Wnioski są dostępne do pobrania ze strony internetowej pod adresem

(po uprzednim zarejestrowaniu):

<http://sezam.mazowia.eu/web/guest/home>

5. Agencja Rozwoju Mazowsza

Regionalny Program Województwa Mazowieckiego

Priorytet V: Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu

Działanie 5.2: Rewitalizacja miast

Działanie 5.2 - Rewitalizacja miast w dniu 15 lipca 2011 r. zostało włączone w struktury Funduszu Powierniczego JESSICA. Działanie umożliwia nabywanie kredytów, gwarancji finansowych, wkładów kapitałowe i innych **zwrotnych** środków pomocowych na korzystnych (preferencyjnych) warunkach.

Warunki udzielanych pożyczek:

- ❖ maksymalny okres spłaty – do 20 lat,
- ❖ karencja w spłacie – do 1 roku po zakończeniu realizacji inwestycji,
- ❖ oprocentowanie pożyczki, w zależności od oceny elementów społecznych projektu; aktualnie poziom oprocentowania wynosić może nawet 0,95 % w stosunku rocznym (przy maksymalnym poziomie wskaźnika społecznego – podstawą ustalania oprocentowania pożyczki jest stopa referencyjna NBP pomniejszana o wartość wskaźnika społecznego od 0 do 80 %, mierzącego przewagę efektów społecznych projektu nad efektami finansowymi),
- ❖ udział pożyczki w kosztach projektu – do 75 % całkowitych wydatków kwalifikowanych.

W przypadku schematu JESSICA realizowanego w ramach działań: 1.6. „Wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym”, 4.3. „Ochrona powietrza, energetyka”

i 5.2. „Rewitalizacja miast”, kwalifikowane są wszystkie wydatki, które są niezbędne do realizacji projektu i faktycznie poniesione przez Fundusz Powierniczy, zgodnie z kryteriami zawartymi w art. 78 ust. 6 lit. a i d Rozporządzenia UE Nr 1083/2006 i innymi właściwymi dokumentami.

Wnioski do Programu JESSICA można nadal składać w 2013 roku.

O pożyczkę ze środków inicjatywy JESSICA mogą ubiegać się beneficjenci prowadzący działalność gospodarczą bez względu na formę prawną (jednostki samorządu terytorialnego, spółki komunalne, inwestorzy prywatni, partnerstwa publiczno-prywatne), których szczegółowy katalog określony został w uszczegółowieniu RPO WM 2007-2013.

UWAGA: TEN PROGRAM DZIAŁA TYLKO NA TERENIE MIAST I NA MIEJSKICH CZĘŚCIACH GMIN MIEJSKO - WIEJSKICH

Formularze wniosków są dostępne do pobrania ze strony internetowej pod adresem:

<http://www.jessica.mazovia.pl/rewitalizacja/nabor/>

6. Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych

Program: Infrastruktura i Środowisko

Priorytet 5: Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych

Działanie 5.4: Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej

Celem Działania jest zwiększenie wiedzy jak największej liczby ludzi w zakresie ochrony środowiska, przyrody oraz krajobrazu. W związku z tym potencjalni beneficjenci mogą ubiegać się o dotacje na przeprowadzanie działań edukacyjnych, w tym kładących nacisk na informowanie o szkodliwym działaniu azbestu.

Meritum Competence
ul. Syta 135, 02-987 Warszawa
NIP 5262737394

szkolenia@meritumnet.pl, azbest@meritumnet.pl, audyt@meritumnet.pl
www.szkolenia.meritumnet.pl

O dotacje mogą się ubiegać:

- ❖ jednostki rządowe i samorządowe,
- ❖ organizacje pozarządowe,
- ❖ Policja, Służba Celna, Straż Graniczna, Straż Pożarna,
- ❖ jednostki organizacyjne Lasów Państwowych z wyłączeniem Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych,
- ❖ parki narodowe, parki krajobrazowe i ich zespoły,
- ❖ regionalni konserwatorzy przyrody, ośrodki edukacji ekologicznej,
- ❖ instytucje naukowe oraz badawczo-rozwojowe, w tym szkoły wyższe lub ich jednostki organizacyjne,
- ❖ instytucje oświatowe.

Dofinansowanie można pozyskać na:

- ❖ działania edukacyjne w regionie lub w całej Polsce, kampanie informacyjno-promocyjne, imprezy masowe oraz konkursy i festiwale ekologiczne, w tym:
 - kampanie informacyjno-promocyjne, kampanie reklamowe oraz programy edukacyjne dotyczące ochrony przyrody i wybranych elementów ochrony środowiska prowadzone z udziałem mediów, społecznych organizacji ekologicznych i innych podmiotów, w tym badania opinii publicznej przed i po danej akcji,
 - ogólnopolskie i międzynarodowe imprezy masowe, których celem jest upowszechnienie wiedzy o środowisku oraz kształtowanie proekologicznych postaw wśród uczestników,
 - ogólnopolskie i ponadregionalne konkursy i festiwale ekologiczne;
- ❖ działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych na obszarach chronionych;
- ❖ ogólnopolskie lub ponadregionalne szkolenia oraz edukację dla grup zawodowych wywierających największy wpływ na przyrodę;
- ❖ tworzenie partnerstw oraz form porozumienia między poszczególnymi grupami społecznymi na rzecz ochrony środowiska.

Zakładana wartość dotacji w zależności od rodzaju beneficjenta przedstawia się następująco:

- ❖ jednostki rządowe, Policja, Służba Celna, Straż Graniczna, Straż Pożarna, wojewódzcy konserwatorzy przyrody - do 100 % kosztów kwalifikowanych,
- ❖ jednostki samorządowe oraz organizacje pozarządowe - do 85 % kosztów kwalifikowanych,
- ❖ jednostki organizacyjne Lasów Państwowych, parki narodowe, parki krajobrazowe i ich zespoły, ośrodki edukacji ekologicznej, instytucje naukowe oraz badawczo – rozwojowe, w tym szkoły wyższe lub ich jednostki organizacyjne, instytucje oświatowe, grupy wyżej wymienionych podmiotów ze wskazaniem beneficjenta wiodącego:
 - w przypadku kiedy są jednostkami budżetowymi i innymi jednostkami sektora finansów publicznych, zapewniającymi wkład własny ze środków budżetu państwa – do 100 % kosztów kwalifikowanych,
 - w przypadku, kiedy są jednostkami sektora finansów publicznych, zapewniającymi wkład własny ze środków innych niż budżet państwa (np. prywatne, inne środki publiczne) - do 85 % kosztów kwalifikowanych.

Minimalna wartość projektu:

- ❖ kampanie promocyjne oraz imprezy masowe - 2 mln zł,
- ❖ pozostałe – 400 000 zł.

Maksymalna wartość projektu: 25 mln euro.

Minimalna/maksymalna kwota dofinansowania: nie określono.

Istnieje również możliwość otrzymania zaliczki.

UWAGA: W najbliższym czasie nie przewiduje się naboru wniosków na to działanie, ale prawdopodobnie w kolejnych latach zostanie on wznowiony.

W związku z powyższym Gmina Mogielnica powinna pod koniec roku 2013 lub na początku roku 2014 złożyć wniosek na dofinansowanie zadań związanych z usuwaniem wyrobów azbestowych z terenu gminy.

14. Analiza wpływu Programu na środowisko i zdrowie człowieka

Program ma na celu stopniowe usunięcie wyrobów zawierających azbest z terenu gminy.

Azbest znajdujący się głównie w postaci pokryć dachowych na budynkach gospodarczych i mieszkalnych stanowi niebezpieczeństwo dla zdrowia ludzkiego, a włókna azbestu pochodzące z uszkodzonych płyt azbestowych zanieczyszczają środowisko.

Zważywszy na to, że wielu producentów tego typu wyrobów stwierdziło wytrzymałość pokryć dachowych azbestowych na ok. 30 lat, a obecne w Gminie Mogielnica pokrycia dachowe z azbestu mają często ponad 30 lat należy stwierdzić, że istnieje pilna potrzeba uchwalenia *Programu*, co zapewni planowe usuwanie szkodliwego azbestu z terenu gminy, jak również umożliwi planową realizację działań wspomagających ten proces (np. edukacja ekologiczna mieszkańców, szkolenia).

Upowszechnienie zatwierdzonego przez gminę *Programu* będzie skutkowało podnoszeniem świadomości społeczności lokalnej w zakresie zagrożeń związanych z eksploatacją i usuwaniem azbestu. W wyniku tych działań zminimalizowany zostanie negatywny wpływ azbestu na środowisko i zdrowie człowieka.

Usuwanie azbestu powinno być zgodne z niniejszym *Programem*, co zapewni minimalizację ewentualnego zanieczyszczenia środowiska pyłem azbestowym przez nieumiejętne i niezgodne z prawem demontowanie wyrobów zawierających azbest.

CHARAKTER DZIAŁAŃ PRZEWIDZIANYCH W DOKUMENCIE

- ❖ **stopień, w jakim dokument ustala ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć, w odniesieniu do usytuowania, rodzaju i skali tych przedsięwzięć**

Program zakłada realizację przedsięwzięć polegających na demontażu wyrobów zawierających azbest oraz ich transporcie do miejsc unieszkodliwiania. Prace budowlane związane z demontażem azbestu oraz ich transport nie stanowią przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. z 2010 r. Nr 213, poz. 1397).

Nie przewiduje się powstania na terenie Gminy Mogielnica składowiska odpadów azbestowych ani powstania instalacji do przetwarzania wyrobów zawierających azbest.

Zasięg Programu obejmuje jedynie teren Gminy Mogielnica.

Skala prac będzie dotyczyła pokryć dachowych zlokalizowanych na posesjach na terenie gminy.

- ❖ **powiązania z działaniami przewidzianymi w innych dokumentach**

Program jest spójny z *Programem Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032*. Realizuje wszystkie założenia i terminy zawarte w programie krajowym.

Program inkorporuje założenia spisane w *Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032* na grunt lokalny. Należy jednocześnie podkreślić, że dla *Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032* została również wykonana prognoza oddziaływania na środowisko, a co za tym idzie jego założenia zostały szczegółowo omówione pod kątem negatywnego wpływu na środowisko oraz zdecydowano, że ww. Program ma być realizowany na skalę kraju.

- ❖ **przydatność w uwzględnieniu aspektów środowiskowych, w szczególności w celu wspierania zrównoważonego rozwoju, oraz we wdrażaniu prawa wspólnotowego w dziedzinie ochrony środowiska**

Realizacja Programu jest powiązana z realizacją celów „*Odnowionej Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE*”. Strategia zakłada „ostateczne zastąpienie substancji wzbudzających szczególnie duże obawy odpowiednimi alternatywnymi substancjami lub technologiami”.

Ponadto zagadnienia związane z azbestem regulują unijne dyrektywy:

- dyrektywa Rady 87/217/EWG z 19.03.1987r. w sprawie ograniczania zanieczyszczenia środowiska azbestem i zapobiegania temu zanieczyszczeniu,
- dyrektywa Rady 96/61/WE z 24.09.1996 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli.

Regulacje zawarte w tych przepisach wdrożone są w krajowych ustawach i rozporządzeniach.

- ❖ **powiązania z problemami dotyczącymi ochrony środowiska**

Niska społeczna świadomość ekologiczna oraz nieznajomości przepisów prawnych skutkuje niewłaściwym postępowaniem z odpadami zawierającymi azbest oraz nieprzestrzeganiem narzuconych w aktach prawnych obowiązków dla posiadaczy odpadów. Realizacja jednego z założeń programu, tj. edukacji ekologicznej, pozwoli zmniejszyć skalę tego problemu w odniesieniu do szkodliwości azbestu.

RODZAJ I SKALA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

❖ prawdopodobieństwo wystąpienia, czas trwania, zasięg, częstotliwość i odwracalność oddziaływań

Ponieważ azbest wykorzystany jako pokrycia dachowe przez cały czas jego użytkowania stanowi potencjalne zagrożenie dla zdrowia ludzi, tylko jego całkowite usunięcie pozwoli na eliminację tego zagrożenia. Wymiana pokryć dachowych jest bardzo kosztowna i dlatego emisja włókien azbestu będzie występować z różnym zaawansowaniem w zależności od możliwości finansowych właścicieli nieruchomości i oraz pozyskiwania środków zewnętrznych.

Zakłada się, że realizacja tych prac z zachowaniem wszystkich warunków określonych przepisami, nie będzie powodować negatywnego oddziaływania na zdrowie mieszkańców i pracowników firm wykonujących prace związane z azbestem.

❖ prawdopodobieństwo wystąpienia oddziaływań skumulowanych lub transgranicznych

Demontaż, transport i unieszkodliwianie wyrobów azbestowych, pod warunkiem prowadzenia warunków i procedur określonych przepisami, nie powodują zagrożenia dla środowiska i zdrowia człowieka. Prace będą prowadzone na wielu obiektach na terenie gminy, jednakże jeżeli pojedyncze prace polegające na demontażu wyrobów zawierających azbest nie powodują znaczącego oddziaływania na środowisko, to również wielokrotne wykonanie takich prac nie spowoduje pogorszenia stanu środowiska.

Ponadto Program zakłada, że demontaż pokryć azbestowych będzie prowadzony na przestrzeni kilku lat oraz na całym obszarze gminy, w związku z tym nie wystąpi skumulowane oddziaływanie na środowisko.

Transgraniczne oddziaływanie może jedynie wystąpić w przypadku transgranicznego przemieszczania odpadów.

Ponadto na każdy międzynarodowy obrót odpadów potrzebne jest zezwolenie Głównego Inspektora Ochrony Środowiska oraz spełnienie szeregu innych wymagań prawnych, mających na celu zmniejszenie ewentualnego wystąpienia negatywnych skutków takiego przemieszczania.

❖ prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska

Azbest jest materiałem niebezpiecznym, mogącym stwarzać zagrożenie dla zdrowia ludzi, jednakże istnieją sprawdzone metody bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest począwszy od ich eksploatacji, poprzez usuwanie i transport, aż do unieszkodliwiania. Jest to uregulowane przepisami. Prace związane z usuwaniem azbestu mogą być wykonywane wyłącznie przez wykonawców posiadających odpowiednie wyposażenie techniczne do prowadzenia takich prac oraz zatrudniających pracowników przeszkolonych w zakresie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Zagrożenie może powodować emisja włókien azbestu z ulegających korozji wyrobów azbestowo-cementowych oraz emisja włókien azbestu wynikająca z nieprawidłowo prowadzonego przez nieupoważnione firmy demontażu i transportu oraz składowania w miejscach do tego nieprzeznaczonych, w tym na tzw. dzikich wysypiskach.

Program zakładał będzie demontaż i usuwanie wyrobów azbestowych przez wyspecjalizowane firmy, działające na podstawie ważnych zezwoleń i zachowaniem wszystkich procedur wynikających z przepisów prawa.

W związku z tym realizacja postanowień Programu poprzez wykonywanie prac zgodnie z przepisami oraz usunięcie z terenu gminy wyrobów azbestowych nie spowoduje wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi i zagrożenia dla środowiska.

CECHY OBSZARU OBJĘTEGO ODDZIAŁYWANIEM NA ŚRODOWISKO

- ❖ obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu

Na obszarze gminy nie występują obszary, na których stwierdzono przekroczenia standardów jakości środowiska oraz obszary o szczególnych właściwościach naturalnych.

W gminie nie istnieją obiekty wpisane do rejestru zabytków (na podstawie Wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych woj. mazowieckiego, stan na 31.12.2012 r.):

Miejscowość Borowe:

→ Chałupa nr 38, XIX, nr rej.: 465/62 z 23.03.1962

Miejscowość Brzostowiec:

→ Dworzec kolejowy, nr rej.: 1586-A z 17.06.1994, dec. Grójecka Kolej Dojazdowa

Miejscowość Dębnówola:

→ Chałupa nr 40, XIX, nr rej.: 469/62 z 23.03.1962

→ Chałupa nr 47, XIX, nr rej.: 470/62 z 23.03.1962

Miejscowość Dylew:

→ zespół dworski, XIX/XX:

- - dwór, nr rej.: 1123/A/75 z 22.05.1975 oraz 43/A z 7.05.1980

- - park, nr rej.: 412/A z 21.09.198900

Miejscowość Dziarnów:

→ - dom nr 6, 2 poł. XIX, nr rej.: 167/A z 30.04.1982

Miejscowość Kozietyły:

→ zespół pałacowy, 2 poł. XIX, nr rej.: 548/A/97 z 17.01.1997:

- pałac

- park

→ dworzec kolejowy, nr rej.: 1586-A z 17.06.1994, dec. → Grójecka Kolej Dojazdowa

Miejscowość Michałowice:

→ kościół par. p.w. Wszystkich Świętych, XVIII/XIX, nr rej.: 483 z 23.03.1962 oraz 88/A z 15.03.1981

Miejscowość Mogielnica:

- układ urbanistyczny, XV – XIX, nr rej.: 860 z 6.07.1970
- kościół par. p.w. św. Floriana, XIX, nr rej.: 90/A z 13.03.1981
- kościół fil. p.w. Świętej Trójcy, drewn., XVIII, nr rej.: 89/A z 15.03.1981
- cmentarz żydowski, ul. Polesie, XIX-XX, nr rej.: 526/A/92 z 8.04.1992
- ratusz, k. XVIII, nr rej.: 118/A z 7.07.1981, 484/A/62 z 23.03.1962
- remiza strażacka, ul. Poświętne 13, po 1920, nr rej.: 424/A z 14.02.1990
- stajnia z chlewnią i suszarnią ul. Krakowskie Przedmieście 18, nr rej.: 165/A z 30.04.1982:
- dworzec kolejowy, nr rej.: 1586-A z 17.06.1994, dec. → Grójecka Kolej Dojazdowa

Miejscowość Stryków:

- dworzec kolejowy, nr rej.: 1586-A z 17.06.1994, dec. → Grójecka Kolej Dojazdowa

Miejscowość Ślepowola:

- zespół dworski, poł. XVIII, nr rej.: 1173/A/75 z 22.05.1975 oraz 219/A z 6.07.1983:
- dwór
- park

Miejscowość Świdno

- zespół pałacowy, XIX, nr rej.: 486/A/62 z 23.10.1962 oraz 157/A z 16.03.1982:
- pałac
- spichrz
- stróżówka
- park

Miejscowość Tomczyce

- zespół pałacowy, XIX, nr rej.: 480/62 z 23.03.1962:
- pałac
- stajnia
- park, nr rej.: 355/86 z 4.11.1986

Miejscowość Wodiczna

- dwór, 2 poł. XIX, nr rej.: 326/A z 7.11.1985

W ww. lokalizacjach nie zostały zinwentaryzowane wyroby azbestowe, a więc wszelkie działania związane z realizacją Programu nie wpłyną w żaden sposób na ich stan.

❖ formy ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z 16.04.2004r. o ochronie przyrody oraz obszary podlegające ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym

Program obejmuje tereny zabudowane, rozrzucone po całym obszarze Gminy Mogielnica.

Gmina Mogielnica charakteryzuje się obszarami o wysokiej wartości przyrodniczej. Na jej terenie znajduje się jeden rezerwat przyrody – „Tomczyce” o powierzchni 57,99ha.

Ponadto, na terenie gminy utworzono:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki”,
- Zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Dolina rzeki Mogielanki”,
- 9 pomników przyrody.

Ponadto na terenie Mogielnicy planowane jest utworzenie Parku Krajobrazowego „Dolina Dolnej Pilicy”.

Na podstawie danych z Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska są one następujące:

Tab. 20. Pomniki przyrody w Gminie Mogielnica, opracowane na podstawie danych Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

Lp	Obiekt poddany ochronie	Nazwa obiektu		Obwód	Wysokość	Miejscowość	Blizsza lokalizacja / nr działki ewidencyjnej
		polska	łacińska	[cm]	[m]		
1	Drzewo	Jesion wyniosły	Fraxinus excelsior	360	19	Michałowice	Plac przykościelny, działka nr 321/2
2	Drzewo	Dąb szypułkowy	Quercus robur	420	20	-	Nadleśnictwo Grójec
3	Drzewo	Modrzew polski	Larix polonica	220	26	-	Nadleśnictwo Grójec
4	Drzewo	Buk pospolity	Fagus silvatica	250	24	-	Nadleśnictwo Grójec
5	Drzewo	Modrzew polski	Larix polonica	240	26	-	Nadleśnictwo Grójec
6	Drzewo	Buk pospolity	Fagus silvatica	250	23	-	Nadleśnictwo Grójec
7	Drzewo	Modrzew polski	Larix polonica	210	25	-	Nadleśnictwo Grójec
8	Drzewo	Modrzew polski	Larix polonica	200	25	-	Nadleśnictwo Grójec
9	Drzewo	Modrzew polski	Larix polonica	200	26	-	Nadleśnictwo Grójec

Realizacja Programu nie jest sprzeczna z celami ochrony ww. obszarów ani nie jest stanowi dla nich zagrożenia.

Wszystkie formy ochrony przyrody (jedynie pomniki przyrody) położone są poza terenami zabudowanymi, nie objęte bezpośrednim oddziaływaniem projektu Programu, nie

zanotowano występowania wyrobów zawierających azbest na terenach obszarów chronionych.

Podsumowując należy uznać, że realizacja postanowień Programu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko, ponieważ dokument ten:

- ❖ zakłada wykonywanie prac polegających na demontażu oraz transportowaniu azbestu ze ścisłym przestrzeganiem wymagań prawa,
- ❖ nie przewiduje powstania na terenie gminy składowiska wyrobów azbestowych ani instalacji do unieszkodliwiania azbestu,
- ❖ realizacja zadań dokumentu nie będzie powodować oddziaływań skumulowanych ani transgranicznych.

Realizacja założeń Programu wpłynie na poprawę stanu środowiska i zdrowia ludzi poprzez:

- ❖ sukcesywne zmniejszanie, a docelowo wyeliminowanie źródeł emisji włókien azbestowych,
- ❖ doprowadzenie do prowadzenia prac zgodnie z przepisami, co wyeliminuje zagrożenie zdrowia zarówno dla mieszkańców posesji, jak i dla wykonawców prac,
- ❖ wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie właściwego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest.

15. Literatura

1. Dyczek J. Charakterystyka, własności i zastosowanie azbestu. Akademia Górniczo-Hutnicza Kraków, Fundacja Łódzkie bez Azbestu,
2. Informator o przepisach i procedurach dotyczących bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest” MGPIPS, Warszawa 2003 r. zaktualizowany wg stanu prawnego na dzień 30 września 2008 r.,
3. Informator o zadaniach jednostek samorządu terytorialnego dla realizacji „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski - materiał przygotowany przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej” Warszawa 2003.,
4. „Poradnik stosowania przepisów i procedur dotyczących pozyskiwania z krajowych i zagranicznych funduszy pomocowych dodatkowych środków finansowych na usuwanie materiałów zawierających azbest”, Ministerstwo Gospodarki, 2006 r.,
5. Szeszenia-Dąbrowska N.: Azbest a zdrowie człowieka. Materiał dydaktyczny na kurs specjalistyczny „Bezpieczne postępowanie z azbestem i materiałami zawierającymi azbest”. Kraków, AGH, 26.06.2003 r),
6. Szeszenia Dąbrowska N: Azbest - ekspozycja zawodowa i środowiskowa: skutki, profilaktyka.-, Łódź: Oficyna Wydawnicza Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera, 2004,
7. Więcek E. dr hab.: Azbest - narażenie i skutki zdrowotne - Bezpieczeństwo Pracy 2/2004,
8. Centralny Instytut Ochrony Pracy - Państwowy Instytut Badawczy - <http://www.ciop.pl>,
9. Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych – www.stat.gov.pl,
10. Baza Azbestowa, <http://www.bazaazbestowa.pl>.

16. Załączniki:

Załącznik 1.

Pełny wykaz aktów prawnych dotyczących problematyki azbestowej

1) Akty prawne wynikające z prawodawstwa krajowego

Ustawy

- ❖ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.)
- ❖ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623)
- ❖ Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. z 2004 r. Nr 3, poz. 20, z późn. zm.)
- ❖ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.)
- ❖ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o zużyciu sprzętu elektrycznym i elektronicznym (Dz. U. Nr 180, poz. 1495, z późn. zm.)
- ❖ Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (Dz. U. Nr 63, poz. 322)
- ❖ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 163, poz. 981)
- ❖ Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. 2013 Nr 0, poz. 21)

Rozporządzenia

Rozporządzenia Rady Ministrów

- ❖ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudnienia przy niektórych z tych prac (Dz. U. Nr 200, poz. 2047, z późn. zm.)
- ❖ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 października 2008 r. w sprawie opłat za korzystanie ze środowiska (Dz. U. Nr 196, poz. 1217, z późn. zm.)
- ❖ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. Nr 213, poz. 1397, z późn. zm.)

Rozporządzenia Ministra Gospodarki

- ❖ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane w sposób nieselektywny (Dz. U. Nr 191, poz. 1595)

- ❖ Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. Nr 71, poz. 649 oraz z 2010 r. Nr 162, poz. 1089)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 7 września 2005 r. w sprawie kryteriów oraz procedur dopuszczania odpadów do składowania na składowisku odpadów danego typu (Dz. U. Nr 186, poz. 1553, z późn. zm.)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz. U. z 2011 r. Nr 8, poz. 31)

Rozporządzenia Ministra Zdrowia

- ❖ Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 marca 1996 r. w sprawie dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, wydzielanych przez materiały budowlane, urządzenia i elementy wyposażenia w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi (M.P. Nr 19, poz. 231)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 sierpnia 2004 r. w sprawie okresowych badań lekarskich pracowników zatrudnionych w zakładach, które stosowały azbest w produkcji (Dz. U. Nr 183, poz. 1896)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 9 sierpnia 2004 r. w sprawie leczenia uzdrowiskowego osób zatrudnionych przy produkcji wyrobów zawierających azbest (Dz. U. Nr 185, poz. 1920, z późn. zm.)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 stycznia 2005 r. w sprawie wzoru książeczki badań profilaktycznych dla osoby, która była lub jest zatrudniona w warunkach narażenia zawodowego w zakładach stosujących azbest w procesach technologicznych, sposobu jej wypełnienia i aktualizacji (Dz. U. Nr 13, poz. 109)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 15 września 2005 r. w sprawie leków związanych z chorobami wywołanymi pracą przy azbestie (Dz. U. Nr 189, poz. 1603)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 lutego 2011 r. w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. Nr 33, poz. 166)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 lipca 2012 r. w sprawie w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy (Dz. U. 2012 Nr 0, poz. 890)

Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej

- ❖ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. Nr 217, poz. 1833, z późn. zm.)

- ❖ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów (Dz. U. Nr 216, poz. 1824)

Rozporządzenia Ministra Środowiska

- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu, sposobu oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów (Dz. U. Nr 220, poz. 1858 oraz z 2010 r. Nr 238, poz. 1588)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 marca 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów (Dz. U. Nr 61, poz. 549 oraz z 2009 r. Nr 39, poz. 320)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 maja 2004 r. w sprawie warunków, w których uznaje się, że odpady nie są niebezpieczne (Dz. U. Nr 128, poz. 1347)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 marca 2006 r. w sprawie odzysku lub unieszkodliwiania odpadów poza instalacjami i urządzeniami (Dz. U. Nr 49, poz. 356)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 czerwca 2008 r. w sprawie rodzajów odpadów, których przewóz w celu unieszkodliwiania jest zabroniony (Dz. U. Nr 119, poz. 769)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 listopada 2008 r. w sprawie wymagań w zakresie prowadzenia pomiarów wielkości emisji oraz pomiarów ilości pobieranej wody (Dz. U. Nr 206, poz. 1291)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. Nr 124, poz. 1033)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 stycznia 2010 r. w sprawie wartości odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. Nr 16, poz. 87)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz. U. Nr 249, poz. 1673)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie zakresu informacji oraz wzorów formularzy służących do sporządzania i przekazywania zbiorczych zestawień danych o odpadach (Dz. U. Nr 249, poz. 1674)

- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 kwietnia 2011 r. w sprawie standardów emisyjnych z instalacji (Dz. U. Nr 95, poz. 558)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2011 r. w sprawie podziemnych składowisk odpadów (Dz. U. Nr 298, poz. 1771)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. 2013 Nr 0, poz. 24)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez marszałka województwa rejestru wyrobów zawierających azbest (Dz. U. 2013 Nr 0, poz. 25)

Rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej

- ❖ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie dziennika budowy, montażu i rozbiórki, tablicy informacyjnej oraz ogłoszenia zawierającego dane dotyczące bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia (Dz. U. Nr 108, poz. 953, z późn. zm.)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu i sposobu stosowania przepisów o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych do transportu odpadów niebezpiecznych (Dz. U. Nr 236, poz. 1986)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie świadectwa dopuszczenia pojazdu ADR (Dz. U. Nr 0, poz. 192)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (Dz. U. Nr 120, poz. 1126)
- ❖ Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 29 maja 2012 r. w sprawie prowadzenia kursów w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych (Dz. U. Nr 0, poz. 619)

Inne:

- ❖ Oświadczenie Rządowe z dnia 16 stycznia 2009 r. w sprawie wejścia w życie zmian do załączników A i B Umowy europejskiej dotyczącej międzynarodowego przewozu drogowego towarów niebezpiecznych (ADR), sporządzonej w Genewie dnia 30 września 1957 r. (Dz. U. Nr 27, poz. 162, z późn. zm.)

2) Akty prawne wynikające z prawodawstwa Unii Europejskiej

Dyrektywy i decyzje

- ❖ Dyrektywa Rady 67/548/EWG z dnia 27 czerwca 1967 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawodawczych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do klasyfikacji, pakowania i etykietowania substancji niebezpiecznych (Dz. Urz. WE L 196 z 16.08.1967, str. 1; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 1, str. 27)
- ❖ Dyrektywa Rady 87/217/EWG z dnia 19 marca 1987 r. w sprawie ograniczenia zanieczyszczenia środowiska azbestem i zapobiegania temu zanieczyszczeniu (Dz. Urz. WE L 85 z 28.03.1987, str. 40, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 8, str. 269)
- ❖ Dyrektywa Rady 89/391/EWG z dnia 12 czerwca 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy (Dz. Urz. WE L 183 z 29.06.1989, str. 1, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 1, str. 349)
- ❖ Dyrektywa Rady 92/57/EWG z dnia 24 czerwca 1992 r. w sprawie wprowadzenia minimalnych wymagań bezpieczeństwa i ochrony zdrowia na tymczasowych lub ruchomych budowach (ósma szczegółowa dyrektywa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) (Dz. Urz. WE L 245, z 26.08.1992, str. 6, Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 2, str. 71)
- ❖ Dyrektywa Rady 94/33/WE z dnia 22 czerwca 1994 r. w sprawie ochrony pracy osób młodych (Dz. Urz. WE L 216 z 20.08.1994, str. 12, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 2, str. 213)
- ❖ Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów (Dz. Urz. WE L 182 z 16.07.1999, str. 1, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 4, str. 228)
- ❖ Decyzja Rady 2003/33/WE z dnia 19 grudnia 2002 r. ustanawiająca kryteria i procedury przyjęcia odpadów na składowiska, na podstawie art. 16 i załącznika II do dyrektywy 1999/31/WE (Dz. Urz. WE L 11 z 16.01.2003, str. 27, Dz. Urz. WE L 218 z 23.08.2007, str. 25; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, str. 314)
- ❖ Dyrektywa 2002/96/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 stycznia 2003 r. w sprawie zużytego sprzętu elektrotechnicznego i elektronicznego (WEEE) (Dz. Urz. WE L 37 z 13.02.2003, str. 24, Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, str. 359)
- ❖ Dyrektywa 2004/37/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem dotyczącym narażenia na działanie czynników rakotwórczych lub mutagennych podczas pracy (szósta dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy Rady 89/391/EWG) (Dz. Urz. WE L 158 z 30.04.2004, str. 50; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 5, str. 35)
- ❖ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) 1013/2006 z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie przemieszczania odpadów (Dz. Urz. WE L 190, z 12.07.2006, str. 1)
- ❖ Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) i utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów, zmieniające dyrektywę 1999/45/WE oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 793/93 i rozporządzenie Komisji (WE) nr 1488/94, jak również dyrektywę Rady 76/769/EWG i dyrektywy Komisji 91/155/EWG, 93/67/EWG, 93/105/WE i 2000/21/WE (Dz. Urz. WE L 396, z 30.12.2006, str. 1 oraz sprostowanie w Dz. Urz. WE L 136, z 29.05.2007, str. 3)

- ❖ Dyrektywa 2008/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (Dz. Urz. WE L312 z 22.11.2008, str. 3)
- ❖ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/148/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (Dz. Urz. UE L 330, z 16.12.2009, str. 28.)

Załącznik 2.

Informacja o wyrobach zawierających azbest

**Określona w Załączniku nr 3 do rozporządzenia Ministra Gospodarki
z dnia 13 grudnia 2010 r. (Dz. U. Nr 8, poz. 31 z późn. zm.)**

WZÓR

INFORMACJA O WYROBACH ZAWIERAJĄCYCH AZBEST¹⁾

1. Nazwa miejsca/urządzenia/instalacji, adres²⁾:
.....
 2. Wykorzystujący wyroby zawierające azbest — imię i nazwisko lub nazwa i adres:
.....
 3. Rodzaj zabudowy³⁾:
 4. Numer działki ewidencyjnej⁴⁾:
 5. Numer obrębu ewidencyjnego⁴⁾:
 6. Nazwa, rodzaj wyrobu⁵⁾:
 7. Ilość posiadanych wyrobów⁶⁾:
 8. Stopień pilności⁷⁾:
 9. Zaznaczenie miejsca występowania wyrobów⁸⁾:
a) nazwa i numer dokumentu:
b) data ostatniej aktualizacji:
 10. Przewidywany termin usunięcia wyrobów:
 11. Ilość usuniętych wyrobów zawierających azbest przekazanych do unieszkodliwienia⁶⁾:
-
(podpis)
- data

Załącznik 3.

Ocena stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest

Załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki
z dnia 5 sierpnia 2010 r. (Dz U. Nr 162, poz. 1089)

OCENA

stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest

Nazwa miejsca /obiektu/ urządzenia budowlanego/ instalacji przemysłowej:

.....

Adres miejsca /obiektu/ urządzenia budowlanego/ instalacji przemysłowej

.....

Rodzaj zabudowy¹⁾:

Numer działki ewidencyjnej²⁾:

Numer obrębu ewidencyjnego²⁾:

Nazwa, rodzaj wyrobu³⁾:

Ilość wyrobów⁴⁾:

Data sporządzenia poprzedniej oceny⁵⁾:

Grupa/nr	Rodzaj i stan wyrobu	Punkty	Ocena
1	2	3	4
I Sposób zastosowania azbestu			
1	Powierzchnia pokryta masą natryskową z azbestem (torkret)	30	
2	Tynk zawierający azbest	30	
3	Lekkie płyty izolacyjne z azbestem (ciężar obj. < 1000 kg/m ³)	25	
4	Pozostałe wyroby z azbestem (np. pokrycia dachowe, elewacyjne)	10	
II Struktura powierzchni wyrobu z azbestem			
5	Duże uszkodzenia powierzchni, naruszona struktura włókien	60	
6	Niewielkie uszkodzenia powierzchni (rysy, odpryski, załamania) naruszona struktura włókien	30	
7	Ścisła struktura włókien przy braku warstwy zabezpieczającej lub jej dużych ubytkach	15	
8	Warstwa zabezpieczająca bez uszkodzeń	0	
III Możliwość uszkodzenia powierzchni wyrobu z azbestem			
9	Wyrób jest przedmiotem jakichś prac	30	
10	Wyrób bezpośrednio dostępny (do wysokości 2 m)	15	
11	Wyrób narażony na uszkodzenia mechaniczne	10	
12	Wyrób narażony na wstrząsy i drgania lub czynniki atmosferyczne	10	
13	Wyrób nie jest narażony na wpływy zewnętrzne	0	
IV Miejsce usytuowania wyrobu w stosunku do pomieszczeń użytkowych			
14	Bezpośrednio w pomieszczeniu	30	
15	Za zawieszonym, nieuszczelnym sufitem lub innym pokryciem	25	
16	W systemie wentylacji pomieszczenia (kanały wentylacyjne)	25	
17	Na zewnątrz obiektu (np. tynk)	20	
18	Elementy obiektu (np. osłony balkonowe, filarki międzyokienne)	10	

19	Za zawieszonym szczelnym sufitem lub innym pokryciem, ponad pyłoszczelną powierzchnią lub poza szczelnym kanałem wentylacyjnym	5	
20	Bez kontaktu z pomieszczeniem (np. na dachu odizolowanym od pomieszczeń mieszkalnych)	0	
V Wykorzystanie miejsca/obiektu/urządzenia budowlanego/instalacji przemysłowej			
21	Regularnie przez dzieci, młodzież lub sportowców	40	
22	Stałe lub częste (np. zamieszkanie, miejsce pracy)	30	
23	Czasowe (np. domki rekreacyjne)	15	
24	Rzadkie (np. strychy, piwnice, komórki)	5	
25	Nieużytkowane (np. opuszczone zabudowania mieszkalne lub gospodarskie, wyłączone z użytkowania obiekty, urządzenia lub instalacje)	0	
SUMA PUNKTÓW OCENY			
STOPIEŃ PILNOŚCI			

UWAGA: W każdej z pięciu grup arkusza należy wskazać co najmniej jedną pozycję. Jeżeli w grupie zostanie wskazana więcej niż jedna pozycja, sumując punkty z poszczególnych grup, należy uwzględnić tylko pozycję o najwyższej punktacji w danej grupie. Sumaryczna liczba punktów pozwala określić stopień pilności:

Stopień pilności I od 120 punktów

wymagane pilne usunięcie (wymiana na wyrób bezazbestowy) lub zabezpieczenie

Stopień pilności II od 95 do 115 punktów

wymagana ponowna ocena w terminie do 1 roku

Stopień pilności III do 90 punktów

wymagana ponowna ocena w terminie do 5 lat

.....
Oceniający
(nazwisko imię)

.....
Właściciel/Zarządca
(podpis)

.....
(miejscowość, data)

.....
(adres lub pieczęć z adresem)

Objaśnienia:

- 1) Należy podać rodzaj zabudowy: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, budynek przemysłowy, inny.
- 2) Należy podać numer obrębu ewidencyjnego i numer działki ewidencyjnej faktycznego miejsca występowania azbestu.
- 3) Przy określaniu wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:
 - płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
 - płyty faliste azbestowo-cementowe dla budownictwa,
 - rury i złącza azbestowo-cementowe,
 - izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
 - wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
 - przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
 - szczeliwa azbestowe,
 - taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
 - wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
 - papier, tektura,
 - inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie niewymienione, w tym papier i tektura, podać jakie.
- 4) Ilość wyrobów azbestowych podana w jednostkach masy (Mg) oraz w jednostkach właściwych dla danego wyrobu (m^2 , m^3 , mb).
- 5) Należy podać datę przeprowadzenia poprzedniej oceny; jeśli jest to pierwsza ocena, należy wpisać „pierwsza ocena”.

Załącznik 4.

Źródła finansowania usuwania wyrobów zawierających azbest oraz możliwości pozyskania środków finansowych na edukację ekologiczną dot. azbestu i zagrożeń z nim związanych na terenie województwa mazowieckiego

Opracowanie przygotowane wg stanu na dzień 10 lipca 2013 r.

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
1.	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie ul. Konstruktorska 3a 02-673 Warszawa tel. (22) 45 90 000, (22) 45 90 001	Dotacje za pośrednictwem WFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska udziela dotacji w ramach programu priorytetowego: Gospodarowanie odpadami innymi niż komunalne część 2 – usuwanie wyrobów zawierających azbest. Środki finansowe przekazywane są do WFOŚiGW, skąd udzielane są dotacje (patrz pkt 2 niniejszej tabeli)	JST
2.	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej ul. Ogrodowa 5/7 00-893 Warszawa tel. (22) 853 53 21 ORAZ WYDZIAŁY ZAMIEJSCOWE W CIECHANOWIE, OSTROŁĘCE, PŁOCKU, RADOMIU, SIEDLCACH	Dotacje (po wyczerpaniu środków na dany rok pożyczki i umorzenia pożyczek)	Usuwanie i unieszkodliwianie azbestu na terenie województwa mazowieckiego - <u>Program zamknięty na rok 2013</u> Forma wsparcia: Realizacja zadań polegających na unieszkodliwianiu azbestu może być dofinansowana w wysokości do 100% kosztów kwalifikowanych w formie dotacji, a po wyczerpaniu środków na dany rok w formie pożyczki. Warunki dofinansowania: Dofinansowaniem mogą być objęte obiekty, dla których właściciel, zarządca lub użytkownik sporządził i złożył marszałkowi województwa lub odpowiednio wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta Informację o wyrobach zawierających azbest i miejscu ich wykorzystania. Ponadto	JST osoby prawne osoby fizyczne

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
			Wnioskodawca ubiegający się o dofinansowanie zobowiązany jest do uzyskania od właściwych organów administracji architektoniczno-budowlanej prawomocne decyzje administracyjne związane z zakresem wykonywanych prac oraz do przedłożenia Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest. Prace związane z usuwaniem i unieszkodliwianiem azbestu muszą być wykonywane przez firmę posiadającą stosowne zezwolenia na wytwarzanie, transport i unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest, a wykonawcy zadania powinni zostać wybrani zgodnie z ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych. <u>Zgłoszone do dofinansowania zadania realizowane są w roku ogłoszenia programu jednakże do programu nie mogą być zgłaszane zadania zakończone</u> (wyjątek stanowi dofinansowanie zadań w ramach trybu nadzwyczajnego). <u>Koszty jednostkowe nie mogą przekroczyć:</u> • 900 zł za Mg demontowanych wyrobów azbestowych wraz z ich utylizacją lub 12 zł za m² demontowanych wyrobów azbestowych wraz z ich utylizacją, • 600 zł za Mg utylizowanych odpadów azbestowych (bez ich demontażu) lub 8 zł za m² utylizowanych odpadów (bez dokonywania demontażu). Koszty kwalifikowane:	

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
			• koszt demontażu płyt azbestowych, • koszt przewiezienia azbestu z miejsca demontażu do miejsca unieszkodliwienia, • koszt unieszkodliwienia azbestu, • koszt zbiórki azbestu, • podatek od towarów i usług (VAT), z zastrzeżeniem, że jeżeli beneficjentowi przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego lub ubieganie się o zwrot VAT podatek ten nie jest kosztem kwalifikowanym. Termin i miejsce złożenia wniosku: Osoby prawne oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą składają wnioski indywidualne o przyznanie dofinansowania na obowiązującym formularzu wniosku. Karta Informacyjna Zadania, wzór wniosku oraz aktualnie obowiązujący wykaz załączników można uzyskać w Biurze Funduszu oraz na stronie internetowej Funduszu. Osoby fizyczne (w tym wspólnoty mieszkaniowe) nieprowadzące działalności gospodarczej składają wnioski o dofinansowanie za pośrednictwem gminy. Wnioski należy składać w Biurze Funduszu w Warszawie. Kompletne wnioski o dofinansowanie będą rozpatrywane według kolejności złożenia do czasu wyczerpania środków wydzielonych w planie finansowym na realizację zadań w ramach priorytetu Ochrona ziemi. <u>Po wyczerpaniu środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przeznaczonych na dotacje, Fundusz może udzielić beneficjentowi pożyczki oprocentowanej 3,5% w skali roku. Zasady ubiegania się o pożyczkę są takie same jak ubiegania się o dotację.</u>	

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
			WFOŚiGW może umorzyć 30% pożyczki udzielonej w celu usunięcia i utylizacji wyrobów zawierających azbest. Umorzenie pożyczki następuje automatycznie po dostarczeniu do WFOŚiGW kart przekazania odpadów azbestowych na składowisko oraz protokołów odbioru robót.	
3.	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie ul. Ogrodowa 5/7 00-893 Warszawa tel. (22) 853 53 21 Bank Ochrony Środowiska I Oddział BOŚ w Warszawie 02-665 Warszawa Al. Wilanowska 372 tel. (0-22) 336-01-13 e-mail: warszawa1@bosbank.pl II Oddział BOŚ w Warszawie 00-958 Warszawa Al. Solidarności 104 tel. (0-22) 532-71-00	Dotacje <i>(dopłaty do kredytów udzielonych przez banki współpracujące z WFOŚiGW)</i>	Dofinansowanie przez WFOŚiGW kredytów udzielonych we współpracujących Bankach. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska w Warszawie udziela dopłat do kredytów udzielonych przez banki, które zawarły z Funduszem umowę o współpracy (dofinansowanie jest w postaci dopłat do odsetek). Banki współpracujące w tym zakresie z WFOŚiGW w Warszawie to: • Bank Ochrony Środowiska S.A, • Bank Spółdzielczy w Mszczonowie, • Bank PKO B.P., • ING Banki Śląski S.A, • SGB - Bank Spółka Akcyjna. Wniosek o dopłatę do WFOŚiGW składany jest do Banku udzielającego kredyt (o ile Fundusz ma z nim podpisaną umowę o współpracy). WFOŚiGW wspiera inwestycje ekologiczne poprzez udzielanie dotacji na	JST osoby fizyczne osoby prawne

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
	e-mail: warszawa2@bosbank.pl III Oddział BOŚ w Warszawie 00-950 Warszawa Al. Jana Pawła II 12 tel. (0-22) 850-87-18 e-mail: warszawa3@bosbank.pl		częściową dopłatę do oprocentowania kredytu bankowego w wysokości nie wyższej niż 4 % wartości kredytu, przy czym wysokość oprocentowania kredytu po uwzględnieniu dopłat Funduszu nie może być niższa niż 3,5 %. Warunki uzyskania dopłaty: – Oprocentowanie kredytów, których zaciągnięcie nie jest uwarunkowane wyłonieniem w trybie ustawy Prawo zamówień publicznych banku, który zawarł z Funduszem umowę współpracy, nie może przekroczyć wartości WIBOR 3M+2,5. Wszystkie dodatkowe opłaty i prowizje związane z uruchomieniem i bieżącą obsługą kredytu nie mogą przekroczyć 1,5 % kwoty kredytu, – Fundusz wspiera finansowo kredyty udzielane w złotych polskich, – Wysokość dopłat do odsetek lub częściowej spłaty kredytu, o których mowa w § 5 ust. 1 uzależniona jest od dziedziny ochrony środowiska, w której realizowane jest zadanie planowane do objęcia dofinansowaniem i wynosi odpowiednio - dla dopłat do odsetek od kredytu lub częściowej spłaty kapitału: do 4 % lub do 30 % - dla zadań z dziedziny ochrony powierzchni ziemi i odnawialnych źródeł energii, – Okres spłaty kredytów, za wyjątkiem kredytów pomostowych wynosi maksymalnie 10 lat, – Fundusz może wyrazić zgodę na udzielenie Kredytobiorcy przez bank 12 miesięcznej karencji w spłacie rat kapitałowych. Okres karencji liczony jest od daty wypłaty pierwszej transzy kredytu, – Dopłata Funduszu do oprocentowania oraz częściowa spłata kapitału kredytu bankowego, mogą być udzielane niezależnie od przyznania	

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
			przez Fundusz dofinansowania w formie pożyczki, innej dotacji lub umorzenia pożyczki, – Łączna kwota dofinansowania zadania w formie kredytu, pożyczki, dotacji, przeznaczenia środków z umorzenia innej pożyczki, nie może przekroczyć 80 % kosztów całkowitych realizacji zadania, przy czym przekazane przez Fundusz, środki w formie dotacji nie mogą przekroczyć 50 % kosztów realizacji zadania,	
4.	Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych ul. Jagiellońska 74 03-301 Warszawa tel.: 022 542 20 00 mjwpu@mazowia.eu Główny Punkt Informacyjny ul. Jagiellońska 74 03-301 Warszawa Czynny: pn.-pt. 8.00-18.00 Infolinia: 0801-101-101 punkt_kontaktowy@mazowia.eu <u>Program:</u> Regionalny Program Województwa Mazowieckiego Priorytet: IV Środowisko,	Dofinansowanie	- Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowalnych na poziomie projektu : 85 proc. lub na poziomie wynikającym z właściwego rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego (w przypadku wystąpienia pomocy publicznej). - Minimalny wkład własny beneficjenta: 3 proc. - dla jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, gdy nie występuje pomoc publiczna, 40 proc. - w przypadku udzielania pomocy de minimis. - Minimalna / Maksymalna kwota wsparcia - jeśli dotyczy: - Demarkacja z POIiŚ – w RPO przedsięwzięcia obsługujące do 150 tys. mieszkańców. - Demarkacja z PROW (dotyczy tylko projektów w zakresie zbioru, segregacji i wywozu odpadów): - Na obszarach objętych interwencją PROW: - projekty o wartości (kwocie) dofinansowania powyżej 200 tys. zł - projekty o wartości (kwocie) dofinansowania poniżej 200 tys. zł – tylko w przypadku gdy gmina nie może już korzystać ze wsparcia	JST Osoby prawne podlegające JST

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
	zapobieganie zagrożeniom i energetyka Działanie: 4.2 Ochrona powierzchni ziemi		z PROW (np. gdy z PROW otrzymała wsparcie na 150 tys. zł, a kolejny projekt ma wartość przekraczającą pozostałą kwotę możliwą do wykorzystania w PROW). - Weryfikacja na poziomie UM czy na dane przedsięwzięcie wnioskodawca nie otrzymał wsparcia/nie została zawarta z nim umowa w ramach PROW. - Na obszarach nie objętych PROW – bez minimalnej wielkości wsparcia na gminę/wartości projektu. Projekty nie objęte zakresem pomocy PROW (czyli wykraczające poza zbiór, segregację i wywóz odpadów), np. składowiska będą realizowane w RPO bez ograniczeń kwotowych ani terytorialnych (zatem dotyczyć ich będzie tylko demarkacja między RPO, a POLiŚ). Wnioski o dofinansowanie dostępne są pod adresem (po uprzednim zarejestrowaniu): http://sezam.mazowia.eu/web/guest/home	
5.	Agencja Rozwoju Mazowsza S.A. ul. Brechta 3, 03-472 Warszawa tel. 022 566 47 60; fax. 022 843 83 31 e-mail: jessica@armsa.pl Sławomir Pyciński, tel. 022 566 47 88 Agnieszka Zdanowicz,	Kredyty, gwarancje, wkłady kapitałowe etc. (zwrotna pomoc finansowa)	Warunki udzielanych pożyczek: - maksymalny okres spłaty – do 20 lat, - karencja w spłacie – do 1 roku po zakończeniu realizacji inwestycji, - oprocentowanie pożyczki, w zależności od oceny elementów społecznych projektu; aktualnie poziom oprocentowania wynosić może nawet 0,95 proc. w stosunku rocznym (przy maksymalnym poziomie wskaźnika społecznego – podstawą ustalania oprocentowania pożyczki jest stopa referencyjna NBP pomniejszana o wartość wskaźnika społecznego od 0 do 80 proc., mierzącego przewagę efektów	JST Osoby prawne

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
	tel. 022 566 47 84 Program: Regionalny Program Województwa Mazowieckiego Priorytet V: Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu Działanie 5.2 Rewitalizacja miast Obecnie środki dystrybuowane są za pomocą PROGRAMU JESSICA W celu uzyskania dodatkowych informacji na temat Inicjatywy JESSICA prosimy o kontakt z Panem Marcinem Wajdą (email: marcin.wajda@mazovia.pl, nr tel.: 22 511 74 04) – pracownikiem Departamentu Rozwoju Regionalnego i Funduszy Europejskich UMWM lub Panem Michałem Kopeć (email: michal.kopec@bgk.com.pl, nr tel.: 22 522 94 57) – pracownikiem Banku Gospodarstwa Krajowego.		społecznych projektu nad efektami finansowymi); • udział pożyczki w kosztach projektu – do 75 proc. całkowitych wydatków kwalifikowanych. W przypadku schematu JESSICA realizowanego w ramach działań: 1.6. „Wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym”, 4.3. „Ochrona powietrza, energetyka” i 5.2. „Rewitalizacja miast”, kwalifikowane są wszystkie wydatki, które są niezbędne do realizacji projektu i faktycznie poniesione przez Fundusz Powierniczy, zgodnie z kryteriami zawartymi w art. 78 ust. 6 lit. a i d Rozporządzenia UE Nr 1083/2006 i innymi właściwymi dokumentami. Wnioski do Programu Jessica można nadal składać w 2013 roku. UWAGA: TEN PROGRAM DZIAŁA TYLKO NA TERENIE <u>MIAST</u> I NA MIEJSKICH CZĘŚCIACH GMIN MIEJSKO-WIEJSKICH Formularze wniosków dostępne są do pobrania pod adresem: http://www.jessica.mazovia.pl/rewitalizacja/nabor/	
6.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Refundacja części kosztów	Pomoc przyznaje się na inwestycję, w celu: a) poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie ochrony środowiska, lub	JST

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
	ul. Wspólna 30; 00-930 Warszawa Informacja tel.: +48 22 623 10 00; Fax: +48 22 623 27 50, 623 27 51 kancelaria@minrol.gov.pl Program rozwoju obszarów wiejskich Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego Działanie 121: Modernizacja gospodarstw rolnych	kwalifikowalnych	b) poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie warunków utrzymania zwierząt, lub c) poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie higieny i bezpieczeństwa produkcji, W ramach działania wspierane są inwestycje materialne i niematerialne służące modernizacji produkcji rolnej, w szczególności inwestycje materialne - budowa lub remont połączony z modernizacją budynków lub budowli. Poziom pomocy wynosi maksymalnie: • 40% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą; • 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia; Wzór wniosku o zaliczkę można pobrać ze strony: http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Wiadomosci/Wzor-wniosku-Beneficjenta-o-zaliczke lub http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-zaliczke-dla-beneficjentow-dzialan-121-123-311-312-413-421-oraz-431-prow-2007-2013.html Wzór wniosku o płatność (płatności) można pobrać ze strony: http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-platnosc-plaszczowy-dla-dzialan-inwestycyjnych-tj-121-126-311-312-413-311-413-312-objetych-prow-2007-2013.html	Osoby prawne
7.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Refundacja do 90% kosztów	Cel i zakres działania: Odtworzenie potencjału produkcyjnego w gospodarstwach rolnych	JST

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
	ul. Wspólna 30; 00-930 Warszawa Informacja tel.: +48 22 623 10 00; Fax: +48 22 623 27 50, 623 27 51 kancelaria@minrol.gov.pl Program rozwoju obszarów wiejskich <u>Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego</u> Działanie 126: Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych	kwalifikowalnych	prowadzących produkcję roślinną lub zwierzęcą z wyłączeniem produkcji rybnej lub leśnej, zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych. Odtworzenie potencjału może nastąpić poprzez: budowę, remont lub modernizację budynków lub budowli służących do prowadzenia produkcji rolnej. Do pomocy uprawnieni są producenci rolni, w gospodarstwach których powstały określone szkody w wyniku działania niekorzystnych zjawisk atmosferycznych. Pomoc przyznaje się jeżeli wysokość szkód spowodowanych w gospodarstwie, oszacowanych przez komisję, powołaną przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce wystąpienia szkody, wynosi: w budynkach, budowlach, maszynach lub urządzeniach służących do produkcji rolnej, sadach lub plantacjach wieloletnich, lub stadach podstawowych zwierząt gospodarskich, <u>nie mniej niż 10 000 zł.</u> Pomoc przyznaje się na operację o planowanej wysokości kosztów kwalifikowalnych <u>powyżej 10 000 zł.</u> Pomoc wynosi maksymalnie 130% wartości ogółu strat powstałych w gospodarstwie w wyniku niekorzystnych zjawisk atmosferycznych, przy czym nie może być większa niż 300 tys. zł na gospodarstwo w okresie realizacji PROW 2007 - 2013.	Osoby prawne Osoby fizyczne

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
			Wzór wniosku o płatność (płatniczy) można pobrać ze strony: http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-platnosc-plaszczowy-dla-dzialan-inwestycyjnych-tj-121-126-311-312-413-311-413-312-objetych-prow-2007-2013.html	
8.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi ul. Wspólna 30; 00-930 Warszawa Informacja tel.: +48 22 623 10 00; Fax: +48 22 623 27 50, 623 27 51 kancelaria@minrol.gov.pl Program rozwoju obszarów wiejskich Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej. Działanie 311: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej.	Zwrot części kosztów kwalifikowalnych	Pomocy udziela się z tytułu podjęcia lub rozwoju działalności w zakresie: 1) usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa; 2) usług dla ludności; 3) sprzedaży hurtowej i detalicznej; 4) rzemiosła lub rękodzielnictwa; 5) robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych; 6) usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem; 7) usług transportowych; 8) usług komunalnych; 9) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych; 10) magazynowania lub przechowywania towarów; 11) wytwarzania produktów energetycznych z biomasy; 12) rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych. <u>Koszty kwalifikowane:</u> 1) działalność, której dotyczy operacja, zarejestrowana jest w miejscowości należącej do: - gminy wiejskiej, albo - gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, albo	Osoby fizyczne

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
			- gminy miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców; 2) inwestycje związane z budową, remontem, wyposażeniem, zagospodarowaniem nieruchomości objętych operacją, dotyczą nieruchomości położonych w miejscowościach o których mowa w pkt 1; Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi w gospodarstwie rolnym, w okresie realizacji Programu, nie może przekroczyć 100 000 zł. Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 50% kosztów kwalifikowalnych operacji. Wzór wniosku o zaliczkę można pobrać ze strony: http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Wiadomosci/Wzor-wniosku-Beneficjenta-o-zaliczke lub http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-zaliczke-dla-beneficjentow-dzialan-121-123-311-312-413-421-oraz-431-prow-2007-2013.html Wzór wniosku o płatność (płatczowy) można pobrać ze strony: http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wnioski/wniosek-o-platnosc-plaszczowy-dla-dzialan-inwestycyjnych-tj-121-126-311-312-413-311-413-312-objetych-prow-2007-2013.html	
9.	Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych	Dotacja	Dotację można otrzymać na:	JST

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
	ul. Stawki 2, piętro 20 00-193 Warszawa Sekretariat: Tel.: (22) 318 70 82 Fax: (22) 318 70 98 E-mail: centrum@ckps.pl Program: Program Infrastruktura i Środowisko Priorytet: 5 Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych Działanie: 5.4 Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej		- działania edukacyjne w regionie lub w całej Polsce, kampanie informacyjno-promocyjne, imprezy masowe oraz konkursy i festiwale ekologiczne, w tym: - kampanie informacyjno-promocyjne, kampanie reklamowe oraz programy edukacyjne dotyczące ochrony przyrody i wybranych elementów ochrony środowiska prowadzone z udziałem mediów, społecznych organizacji ekologicznych i innych podmiotów, w tym badania opinii publicznej przed i po danej akcji, - ogólnopolskie i międzynarodowe imprezy masowe, których celem jest upowszechnienie wiedzy o środowisku oraz kształtowanie proekologicznych postaw wśród uczestników, - ogólnopolskie i ponadregionalne konkursy i festiwale ekologiczne; - działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych na obszarach chronionych; - ogólnopolskie lub ponadregionalne szkolenia oraz edukację dla grup zawodowych wywierających największy wpływ na przyrodę; - tworzenie partnerstw oraz form porozumienia między poszczególnymi grupami społecznymi na rzecz ochrony środowiska. Wysokość udzielanych dotacji: - jednostki rządowe, Policja, Służba Celna, Straż Graniczna, Straż Pożarna, wojewódzcy konserwatorzy przyrody - do 100 proc. kosztów kwalifikowanych, - jednostki samorządowe oraz organizacje pozarządowe - do 85	Instytucje państwowe

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
			proc. kosztów kwalifikowanych, • jednostki organizacyjne Lasów Państwowych, parki narodowe, parki krajobrazowe i ich zespoły, ośrodki edukacji ekologicznej, instytucje naukowe oraz badawczo – rozwojowe, w tym szkoły wyższe lub ich jednostki organizacyjne, instytucje oświatowe, grupy wyżej wymienionych podmiotów ze wskazaniem beneficjenta wiodącego: ◦ w przypadku kiedy są jednostkami budżetowymi i innymi jednostkami sektora finansów publicznych, zapewniającymi wkład własny ze środków budżetu państwa – do 100 proc. kosztów kwalifikowanych, ◦ w przypadku, kiedy są jednostkami sektora finansów publicznych, zapewniającymi wkład własny ze środków innych niż budżet państwa (np. prywatne, inne środki publiczne) - do 85 proc. kosztów kwalifikowanych. Minimalna wartość projektu: • kampanie promocyjne oraz imprezy masowe - 2 mln zł, • pozostałe – 400 000 zł. Maksymalna wartość projektu: 25 mln euro. Minimalna/maksymalna kwota dofinansowania: nie określono. Istnieje możliwość otrzymania zaliczki. W najbliższym czasie nie przewiduje się naboru wniosków.	
10.	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej		Nabór do II edycji w 2013 r. Programu priorytetowego „Edukacja ekologiczna” będzie ogłoszony w IV kwartale 2013 r. Szczegółowe warunki, kategorie i ostateczny termin naboru do przedmiotowego	JST

L.p.	Źródło finansowania/nazwa instytucji	Forma pomocy	Szczegółowe zasady finansowania/dofinansowania	Beneficjent
	ul. Konstruktorska 3a 02-673 Warszawa centrala: (22) 45 90 000, (22) 45 90 001 informacja: (22) 45 90 100, (22) 45 90 370 fax: (22) 45 90 101 e-mail: fundusz@nfosigw.gov.pl Program Priorytetowy: Edukacja ekologiczna		konkursu będą ogłoszone co najmniej 20 dni roboczych przed rozpoczęciem naboru wniosków. Wszystkie dokumenty i wnioski są dostępne do pobrania na stronie internetowej: http://www.nfosigw.gov.pl/srodki-krajowe/programy-priorytetowe/edukacja-ekologiczna/	Osoby prawne

Załącznik 5.

Lista firm z województwa mazowieckiego wykonujących prace związane z wyrobami zawierającymi azbest

Lp.	Nazwa	Gmina	Miejscowość	A	T	I	O	S	P
1	P.H.U US-KOM ROBERT KOŁODZIEJSKI	Gostynin	Gostynin	✓	✓				
2	PRO-EKO SERWIS SP. Z O.O.	Gostynin	Bierzewice	✓	✓				
3	KG EKO-INVEST Sp. z o.o.	Warszawa	Warszawa	✓	✓				
4	Przedsiębiorstwo Wywozu Nieczystości Stałych ALMAX Sp. z o.o.	Radom	Radom	✓	✓			✓	✓
5	VMG Polska Sp. zo.o.	Warszawa	Warszawa	✓					
6	Biuro Studiów i Programów SKRYBA	Jedlnia-Letnisko	Wrzosów						✓
7	Topserw	Zielonka	Zielonka					✓	✓
8	"ASZOK" Andrzej Kadej	Płońsk	Płońsk	✓	✓				✓
9	ARBUD KRZYSZTOF KLUJ	Michałowice	Granica	✓	✓				
10	ZAKŁAD USŁUG BUDOWLANYCH GRZEGORZ CZARNOCKI	Siedlce	Żabokliki	✓	✓				✓
11	Safety Industries Group Polska	Milanówek	Milanówek						✓
12	Nasza Era Sp. z o.o.	Żyrardów	Żyrardów				✓	✓	✓

Lp.	Nazwa	Gmina	Miejscowość	A	T	I	O	S	P
13	Budownictwo Ogólne i Remonty Budowlane	Stary Lubotyń	Stary Lubotyń	✓	✓				
14	PHU"HAZ" ZBIGNIEW HAŁABIŚ	Warszawa	Warszawa					✓	✓
15	Mazowieckie Przedsiębiorstwo Ekologiczne Danuta Hofman	Warszawa	Warszawa	✓	✓	✓	✓	✓	✓
16	ECO-TEC Gospodarka Odpadami	Warszawa	Warszawa	✓	✓		✓	✓	
17	RAFTER Radosław Kaczmarczyk	Różan	Kaszewiec	✓	✓				
18	Azkel Firma Remontowo -Budowlana	Sokołów Podlaski	Sokołów Podlaski	✓	✓		✓		
19	ANKOR P.H.U.	Nowy Dwór Mazowiecki	Nowy Dwór Mazowiecki	✓	✓				
20	J.W.W. TRILAND Sp. z o.o.	Chynów	Sułkowice					✓	✓
21	DACHY-KACZMAREK ARKADIUSZ KACZMAREK	Legionowo	Legionowo	✓					
22	Ramid Sp. jawna	Raszyn	Raszyn	✓	✓	✓	✓	✓	✓
23	WGS84 Polska Sp. z o.o.	Warszawa	Warszawa					✓	✓
24	B.HYDROMAX sp z o.o.	Warszawa	Warszawa	✓	✓				✓
25	Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Warszawie	Warszawa	Warszawa				✓		
26	SEGI-AT Sp. z o.o.	Warszawa	Warszawa	✓			✓		

Lp.	Nazwa	Gmina	Miejscowość	A	T	I	O	S	P
27	Instytut Techniki Budowlanej, Zespół Laboratoriów Badawczych	Warszawa	Warszawa			✓	✓		
28	Zakład Usług Produkcji i Handlu ZUPIH Jan Górliński	Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	✓	✓				
29	FHU NATEX 2Irena Jasińska	Pułtusk	Pułtusk	✓	✓				
30	Grupa Obsługi Przemysłu BETA Sp. z o.o.	Ostrołęka	Ostrołęka	✓		✓		✓	
31	Veolia Usługi dla Środowiska S.A. Oddział Ostrołęka	Ostrołęka	Ostrołęka	✓					
32	RPS Zdrowie, Bezpieczeństwo i Środowisko	Warszawa	Warszawa	✓		✓	✓		✓
33	Przedsiębiorstwo Robót Termoizolacyjnych i Antykorozyjnych TERMOEXPORT	Warszawa	Warszawa	✓	✓	✓	✓	✓	
34	Firma Handlowo-Usługowa SYSTEM-DACH Sp. J. B. Szulborska, M. Szulborski	Płońsk	Brody	✓	✓				
35	RAMID Mirosław Dec	Warszawa	Warszawa	✓	✓	✓	✓	✓	
36	MULTIPOLL Sp. z o.o.	Warszawa	Warszawa	✓	✓	✓	✓		✓
37	SITA POLSKA Sp. z o.o.	Warszawa	Warszawa	✓	✓				
38	EKOIMPEX	Warszawa	Warszawa	✓	✓		✓		
39	Kolex Gizowska & Szmyt Sp. J.	Warszawa	Warszawa	✓	✓				

Lp.	Nazwa	Gmina	Miejscowość	A	T	I	O	S	P
40	ALGADER HOFMAN Sp. z o. o.	Warszawa	Warszawa	✓	✓	✓	✓	✓	
41	UTIL Sp. z o.o.	Grodzisk Mazowiecki	Grodzisk Mazowiecki	✓	✓				
42	Uczelniane Laboratorium Badań Środowiskowych Politechniki Warszawskiej	Błonie	Wawrzyszew	✓			✓		
43	P.U.H. LUXDACH	Siedlce	Siedlce	✓					
44	SYSTEM A-Z Stanisław Pruszyński	Warszawa	Warszawa	✓	✓				
45	Firma Wielobranżowa WOLT CENTER Lewandowski Grzegorz	Stara Biała	Nowa Biała	✓		✓		✓	
46	REMONDIS Sp. z o.o.	Warszawa	Warszawa	✓	✓				
47	FHU PROJEKT-BUD Edyta Psut	Warszawa	Warszawa	✓	✓				
48	PHU Piotr Piotr Jaczyński	Leszno	Leszno	✓	✓	✓	✓		
49	Przedsiębiorstwo Budownictwa Lądowego MJ Sp. z o.o.	Grodzisk Mazowiecki	Grodzisk Mazowiecki	✓	✓	✓	✓	✓	
50	KRUSZER - ROZBIÓRKI, WYBURZENIA Agnieszka Majda	Warszawa	Warszawa	✓	✓				
51	ZUPiH - Jan St. Górliński	Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	✓					
52	EKO ZYSK 1 Sp. z o.o.	Pomiechówek	Nowy Modlin	✓	✓			✓	✓
53	Eko Bilans Gospodarka Odpadami Tomasz Drzazga	Warszawa	Warszawa	✓	✓				

Lp.	Nazwa	Gmina	Miejscowość	A	T	I	O	S	P
54	CleanMed s.c. T. Kupiec, T. Duszyński	Siedlce	Siedlce	✓	✓	✓		✓	✓
55	BYŚ Wojciech Byśkiniewicz	Warszawa	Warszawa	✓	✓				
56	Az Best Sp. z o.o.	Warszawa	Warszawa	✓					
57	PPW AWAT sp z o o	Warszawa	Warszawa	✓	✓	✓	✓		
58	Usługi Remontowo Budowlane ROBBUD- TRANS Robert Kępka	Łaskarzew	Krzywda	✓	✓				
59	PPUH Radkom: Sp. z o. o.	Radom	Radom	✓	✓				

A – Praca z azbestem

T – Transport odpadów zawierających azbest

I – Identyfikacja azbestu w wyrobach

O – Oznaczanie zawartości azbestu

S – Szkolenia w zakresie azbestu

P – Programy, inne

Załącznik 6.

Wzór raportu z monitoringu Programu usuwania azbestu

Wskaźniki monitoringu Programu

Wskaźniki monitoringu bezpośrednie:

Wskaźniki efektywności realizacji Programu:

c) *Ilość unieszkodliwionych odpadów zawierających azbest - Mg/rok –*

.....

(należy dążyć do osiągnięcia liczby przynajmniej równej podanej w tab. 12. Programu lub wyższej)

d) *Stopień wykorzystania środków finansowych zaplanowanych na realizację Programu w danym roku - %*

.....

(należy dążyć do osiągnięcia wartości pomiędzy 90-100%)

Podsumowanie ww. wyników:

.....

.....

.....

Wskaźniki monitoringu pośrednie:

Wskaźniki świadomości ekologicznej mieszkańców:

- e) Liczba wniosków o dofinansowanie usuwania azbestu złożonych do gminy przez mieszkańców/rok.....
- f) Liczba przypadków nielegalnego demontażu wyrobów zawierających azbest/rok.....
- g) Liczba interwencji podejmowanych przez jednostki kontrolne (Nadzór budowlany, Państwową Inspekcję Pracy, Inspekcję Sanitarną, Gminę)/rok
.....

Podsumowanie ww. wyników:

.....

